

Obrancovia našich slobôd

30 rokov Sacharovovej ceny

Obrancovia

našich

slobôd

© Európska únia, Európsky parlament, 2017

Fotografie

Enri Canaj/Magnum Photos

Bieke Depoortervá/Magnum Photos

Jerome Sessini/Magnum Photos

Níwšá Tawakoljánová/Magnum Photos,

asistoval Amine Landoulsi

Texty

Eric Fottorino, asistovala Manon Paulicová

Grafický dizajn

Hello Dune Lunel

Podakovanie

Štipendisti Sacharovovej ceny: Asmá Káwišová,

Ameha Mekonnen, Jadranka Miličevićová

a Samrith Vaing

Za Magnum Photos: Clarisse Bourgeoisová,

Antoine Kimmerlin, Nikandre Koukouliotiová,

Giulietta Palumbová, Claire Saillardová,

Pauline Sainová

Za názory vyjadrené v tejto knihe zodpovedajú výlučne ich autori a tieto názory nevyhnutne nepredstavujú oficiálne stanovisko Európskeho parlamentu.

Obrancovia našich slobôd

30 rokov Sacharovovej ceny

Nasledujúca dvojstrana: **Guy le Querrec**
Nemecko, Berlín, 1989.
*Mladí ľudia oslavujú príchod nového roka na
vrchu Berlínskeho múru.*

Obsah

Predslov	9
Samrith Vaing	14
Asmá Káwišová	48
Ameha Mekonnen	82
Jadranka Miličevićová	114
Obrancovia ľudských práv	151
Sacharovova cena	167
Laureáti Sacharovovej ceny	168
Úloha Európskeho parlamentu	170

Predslov

Antonio Tajani

predseda Európskeho parlamentu

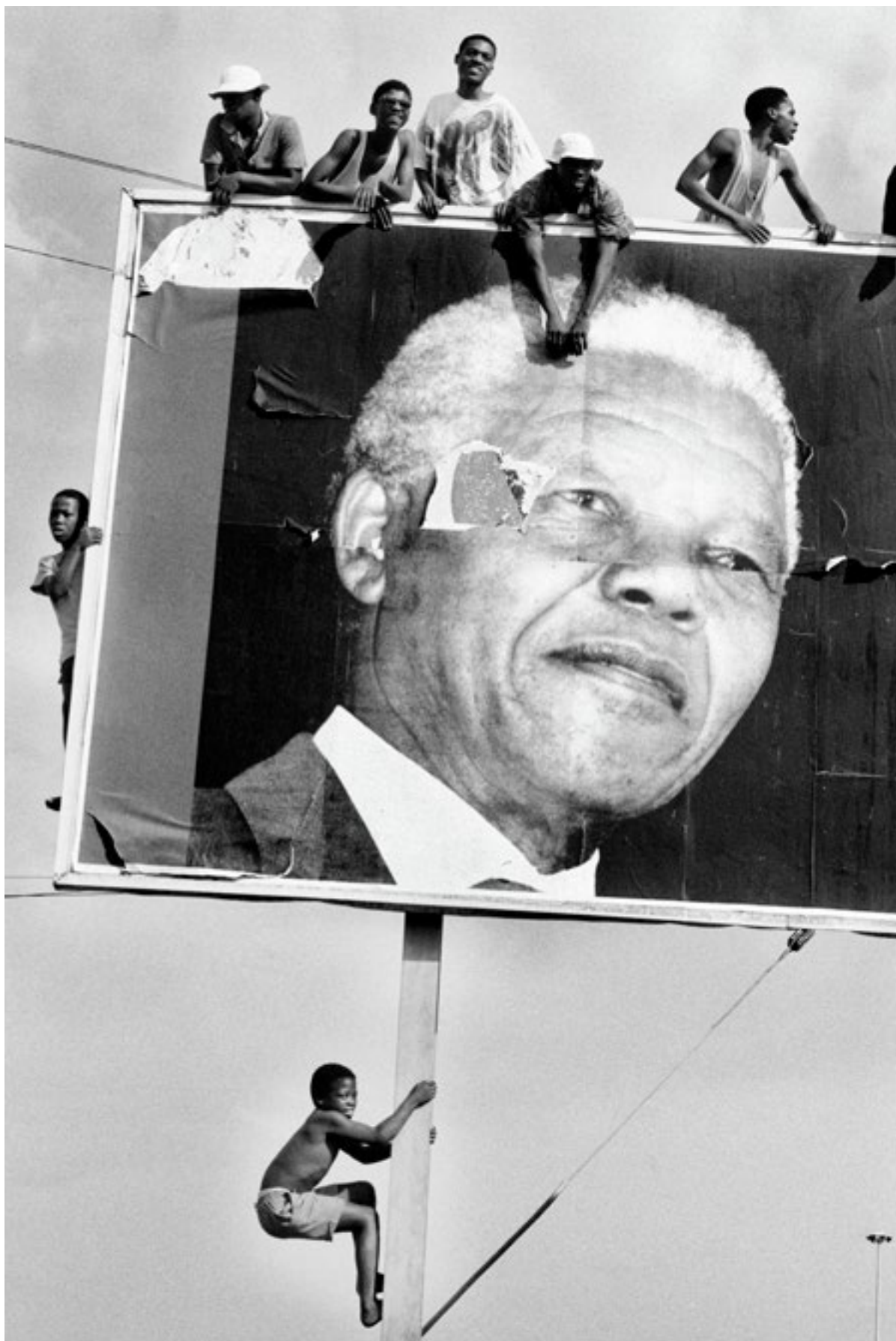
Sacharovova cena, ktorá oslavuje tridsiate výročie, je dnes rovnako aktuálna ako aj v roku 1988, keď bola udelená prvýkrát Nelsonovi Mandelovi a Anatolijovi Marčenkovi. Boj za ľudské práva je stále jednou z priorít Európskeho parlamentu. Sacharovova cena za slobodu myslenia je kľúčovou iniciatívou v rámci širšej spolupráce v oblasti ľudských práv, ktoré sú jadrom našich spoločných hodnôt.

Sacharovova cena, ktorú už získalo mnoho výnimočných osobností, sa časom stala oveľa viac než len každoročnou slávnosťou a dnes má veľký význam, pokiaľ ide o povedomie o laureátoch. Európsky parlament ich združuje v sieti Sacharovovej ceny a pomáha im ako nositeľom posolstiev, ktorí motivujú k iniciatívnemu prístupu. Spolu s laureátmi sme spustili Sacharovov štipendijný program pre obhajcov ľudských práv s cieľom podporiť aktivistov na celom svete.

Táto kniha je pre všetkých, ktorí – podobne ako laureáti – bojujú za svoje práva a spravodlivejšiu spoločnosť a zároveň motivujú ostat-

ných k takýmto činom. Chcel by som vyjadriť obdiv a podporu štyrom odvážnym laureátom Sacharovovej ceny – spomedzi množstva iných –, ktorých príkladná práca a život sú obsahom tejto knihy. Zároveň by som chcel využiť túto príležitosť a poďakovať sa Ericovi Fottorinovi, významnému novinárovi a spisovateľovi, ktorý tak verne vyrozprával ich príbehy a ktorého rozprávanie o ľudských právach vo svete núti čitateľa k hlbšiemu zamysleniu. Vďaka by som chcel vyjadriť aj Jérômovi Sessinimu, Bieke Depoorterovej, Enrimu Canajovi a Níwše Tawakoljánovej štyrom renomovaným fotografom, v ktorých fotografiách tieto príbehy znovu ožívajú.

Priestor vyhradený pre občiansku spoločnosť sa v rôznych častiach sveta za posledné roky postupne zmenšil. Organizácie, ktoré sa snažia presadzovať základné práva spoluobčanov, sú niekedy vo vlastnej krajine obviňované zo zahraničnej špionáže a na ich umlčanie sa používa zastrašovanie, väznenie a mučenie. Boj za základné práva sa zvädza aj

v západnej spoločnosti a dokonca aj v samotnej Európskej únii. Najzákladnejšie slobody našich občanov ohrozuje celosvetový terorizmus a mali by sme proti nemu odhodlane bojovať, avšak bez toho, aby tým utrpeli naše základné slobody.

Sacharovova cena bola zatiaľ trikrát udelená kubánskym bojovníkom za demokraciu: Guillermovi Fariñasovi v roku 2010, hnutiu Damas de Blanco (Ženy v bielom) v roku 2005 a Oswaldovi Josému Payáovi Sardiñasovi v roku 2002. Udelením ceny Chu Ťiaoovi v roku 2008 a Wei Ťing-šengovi v roku 1996 sa takto už dvakrát zdôraznil dlhý a náročný boj za ľudské práva v Číne. Rovnako sme v roku 2012 ocenili pôsobenie iránskych aktivistov Nasrín Sutúdeovej a Džaafera Panáhího, ako aj činnosť ruskej mimovládnej organizácie Memorial v roku 2009.

Sloboda tlače je v súčasnosti ohrozená v mnohých krajinách, v ktorých sa vlády snažia umlčať a utláčať novinárov. Udelením ceny organizácii Reportéri bez hraníc v roku 2005, Bieloruskému združeniu novinárov v roku 2004 a denníku Oslobodenje v roku 1993 Európsky parlament vyjadril úctu význačným

osobnostiam, vďaka ktorým sa nezávislé novinarstvo stalo základným pilierom demokracie.

Porušovaniu ľudských práv sú stále najviac vystavené ženy. Laureáti z rokov 2013 a 2005 – Malála Júsafzaj a Hauwa Ibrahim – dôrazne obhajujú a presadzujú práva žien, medzi nimi aj zabezpečenie prístupu ku vzdelaniu. V roku 2016 boli Sacharovovou cenou ocenené dve odvážne jezidske ženy z Iraku – Lamjá´ Hadží Bašár a Nádja Murád, a v roku 2014 konžský lekár Denis Mukwege, ktorí sa postavili na odpor proti strašnému násiliu, s ktorým sú ženy a deti konfrontované v dôsledku konfliktu.

Sacharovovou cenou sa oceňuje aj sloboda myslenia ako taká, to najosobnejšie zo všetkých ľudských práv. Laureáti ako saudskoarabský bloger Ráif Badawí boli uväznení len za vyjadrenie svojich názorov.

Počas troch desaťročí vytvorili laureáti Sacharovovej ceny dedičstvo, ktoré je večným zdrojom inšpirácie. Dúfam, že v priebehu ďalších tridsiatich rokov tento ich podnetný odkaz povzbudí ostatných, aby preukázali účasť a aktívne bojovali za spravodlivejší svet. Význam Sacharovovej ceny sa tým ešte zvýši.

Samrith Vaing

Kambodža

fotograf
Jérôme Sessini

Samrith Vaing má 35 rokov. Okamžite sa predstavuje ako domorodec. Patrí k menšine Bunongov, ktorí sú jedným z dvadsiatich štyroch spoločenstiev v krajine a jedným z najpočetnejších a tiež najstarších, keďže už viac než dvetisíc rokov sú usadení v provincii Mondol Kiri na východe Kambodže v blízkosti hraníc s Vietnamom.

To, čo fotografa Jérôme Sessiniho, ktorý Samritha sprevádzal niekoľko dní, prekvapilo najviac, bol absolútny pokoj okolitej krajiny a jej obyvateľov. Jednoduchosť dedinčanov, ich autentickosť, ktorú si chcú za každú cenu udržať. „Na ich konaní nie je nič abstraktné ani ideologické,“ vysvetľuje reportér, ktorý je zvyknutý na vojnové zóny vyznačujúce sa extrémnym napätím. Zdá sa, že tu všetko smeruje k pokoji. „Je ťažké ukázať politické násilie,“ zdôrazňuje. Počas cesty do provincie Stung Treng ho však cítil. Samrith chcel navštíviť dediny, ktoré sa nachádzajú v lese, ale policajné a vojenské jednotky mu v tom zabránili. Nebolo možné spojiť sa s miestnymi komunitami. Bojovník za ľudské práva chcel však pokračovať za každú cenu, tak veľmi mu záležalo na tom, aby jeho hosť pochopil ťažkosti, ktorým čelia komunity vydané napospas čínskym spoločnostiam, ktoré ich za spoluúčasti vlády vyvlastňujú z ich pôdy. Jérôme Sessini

odmietol, aby Samrith podstupoval také riziko; bolo to príliš nebezpečné.

Kulisy sú postavené, so všetkým, o čo tu ide. Obrana individuálnych slobôd sa tu mieša s ochranou životného prostredia, lesa, jeho obyvateľov, ľudí i zvierat, napríklad opíc, s ktorými tu rodiny spolunažívajú, alebo psov, ktoré na fotografiách vyzerajú ako skutočné osobnosti. Keď fotograf prišiel do Kambodže, Samrith Vaing sa potešil myšlienke, že celý týždeň bude môcť hovoriť po anglicky. Bude si môcť zlepšiť znalosť jazyka, čo mu umožní lepšie predstaviť svoje poslanstvo medzinárodným orgánom a všetkým, ktorých chce oboznámiť s tým, za čo bojuje. To, čo tohto aktivistu pracujúceho priamo v teréne zamestnáva a znepokojuje, je prepojenie človeka s pôdou, ochrana životného prostredia a boj proti narušeniu klímy. „I go to the ground,“ neustále opakuje, čím chce svojím spôsobom povedať, že je čo najbližšie pri ľuďoch, ich problémoch a starostiach.

Kambodža, Prame. Júl 2017.
Samrith Vaing, obranca ľudských práv a štipendista Sacharovovej ceny.

Kambodža, provincia Stung Treng.
*Odlesňovanie spôsobované intenzívnou ťažbou
dreva, rozširovaním ornej pôdy a výstavbou
hrádzí.*

Nasledujúca dvojstrana:

Kambodža, provincia Mondol Kiri.
*Bunongovia sú najväčšou etnickou skupinou
v horských oblastiach Kambodže. V provincii
Mondol Kiri žijú údajne už dvetisíc rokov.*

„Obzvlášť ma zaujíma les,“ vysvetľuje. „Očakávam od vlády, že bude konať a že sa k nám v tomto úsilí pridá. Nič sa však nedeje, práve naopak. Les je preč. Niekoľko aktivistov bolo zabitých alebo dnes sedia vo väzení. Ďalší dostali strach pre tlak, ktorému sú vystavení, a napokon sa stiahli.“ Samrith Vaing sa však zastrašiť nedá. Chce bojovať za svoj ľud proti akejkoľvek forme nespravodlivosti. Na nikoho nezabudnúť. Zachrániť prírodu, a tým zachrániť človeka.

Pozoruhodné divadlo, ktoré vytvára táto krajina a obyvatelia lesa, viedlo Jérôma Sessiniho k tomu, aby upustil od farieb. Autentický spôsob života dedinčanov si podľa neho žiada čiernobiely obraz. „Ak chceme preniknúť k podstate,“ hovorí, „je lepšie prinavrátiť sa ku kráse a zbaviť obraz všetkého, čo sa zdá nadbytočné“. Akoby chcel vytvoriť ešte bezprostrednejší vzťah medzi svojím objektom a tým, kto ho objavuje. Čo také úchvatné videl v tejto krajine, ešte stále konfrontovanej s príznakmi genocídy, ktorej sa dopustili Červení Kméri v rokoch 1975 až 1979? V Múzeu pamäti v Phnom Penhi videl Jérôme Sessini tisíce fotografií obetí, tváří, ktoré navždy mlčia, a predsa sú také veľavravné. Niet pochyb, že v ich výraze načerpal niečo z vážnosti, do ktorej sú ponorené jeho fotografie. Tak ako na trhu pod otvoreným nebom v Stung Strengu, kde mladá žena s odhodlaným pohľadom predáva zeleninu, stojac v daždi. Odvtedy, čo tu čínska spoločnosť začala s výstavbou priehrady, domorodým obyvateľom neustále hrozí, že ich odtiaľto vyženú. Aby miestne úrady prinútili Bunongov odísť, zakazujú

im vstup do krytých tržníc, ktoré pritom stále fungujú. Snažia sa odradiť ich tým, že ich nechávajú stáť vonku, kde sú vystavení nepriazni počasia. Takisto vedia, že tým, že ich dotlačili do takých neistých podmienok, klesli ich príjmy. Dúfajú teda, že Bunongovia pristúpia na návrhy ústrednej vlády: aby opustili svoje domovy a odsťahovali sa preč, ďaleko od pôdy svojich predkov, do anonymných prístupov, na miesta bez histórie. Tieto programy presídlenia sú nočnou morou Bunongov žijúcich v lese, ktorí nežiadajú nič iné, len aby mohli zostať na pôde, na ktorej žili odjakživa. Samrith Vaing stojí po ich boku. Vie, že mocní nepoznajú výčitky svedomia. Klan, ktorý riadi krajinu, dokáže zrovnať so zemou tisíce hektárov pôdy bez toho, aby sa tým trápil, a nezáleží mu na tom, či sa tam nachádzajú dediny! Finančný záujem nadovšetko.

V tejto situácii podáva pomocnú ruku Samrith prostredníctvom svojej organizácie Community Development Cambodia (CDC). „Dlho som pracoval v jednom celoštátnom združení so sídlom v hlavnom meste,“ vysvetľuje. „Mali sme málo peňazí, a teda málo prostriedkov na to, aby sme cestovali. Dnes som späť vo svojej provincii Kratie, ktorú navštevuje veľa turistov. Máme problémy každého druhu. Tunajší domorodí obyvatelia čelia invázii cukrovej trstiny. Čínske a vietnamské podniky zaberajú pôdu, ničia les a sadia cukrovú trstinu. Inde sú zdrojom problémov plantáže kaučukovníka na výrobu kaučuku. V blízkosti hraníc s Vietnamom sú to farmy na výrobu palmového oleja, ktoré ohrozujú život obyvateľov a prístup k prírodným zdrojom.“ Na počiatku tejto

vážnej nerovnováhy je politika vlády, ktorá za peniaze udeľuje povolenia zahraničným podnikom, čím umožňuje, aby pôda pripadla bezohľadným investorom. Vládne korupcia, ktorá spôsobuje systematické vyrubovanie kambodžského lesa. „Podniky, ktoré sa tu usadzujú, šíria falošné správy a tvrdia, že ich aktivita nijako neovplyvní život obyvateľov. Štátna moc pred tým len zatvára oči. Zahraničné firmy neotálajú a zaberajú obrovské plochy. Drevo sa odváža do Vietnamu a potom do Číny, kde sa predáva.“ Fotografie Jérôma Sessiniho nepotrebujú žiadny komentár. Rozsiahle oblasti krajiny, ktoré boli spustošené, zdevastované, ako po zemetrasení! Pôda zbavená stromov a vegetácie sa stane nestabilnou. Povodne spôsobujú obrovské škody. Iba deti majú radosť z toho, že sa môžu okúpať v moriach vody, ktoré vznikli v priebehu niekoľkých hodín uprostred ničoho.

Tomuto ľudu, ktorému hrozí, že ho vyženú z vlastných domovov, podáva Samrith Vaing kľúčovú zbraň: vedomie ich práv. „Ak ich ľudia nebudú poznať, ako sa budú môcť brániť?“ Napriek rizikám neváha vyjadriť sa v prípade potreby i v médiách, či verejne uviesť svoje meno. Využíva sociálne siete, šíri množstvo videí. Založil si dokonca vlastný kanál na YouTube, na ktorom chce informovať o svojich aktivitách. Jeho kroky majú predovšetkým altruistický charakter: „Zostávam v úzadí, aby som pomohol domorodým obyvateľom. Stojím za nimi, aby som im pomohol vybudovať si obranu. Mojm cieľom je prebudiť svedomie, a nie bojovať proti konkrétnej organi-

zácii. Vystríham sa toho, aby som ukazoval prstom na vládu. Mojou stratégiou je nekriticovať ju priamo, ale jasne poukázať na skutočnosti, ktoré si zasluhujú odsúdenie. Pozornosť venujem aj globálnemu otepľovaniu. Táto otázka a otázka životných podmienok sú úzko prepojené. Uvedomil som si to, keď som pozoroval situáciu v Malajzii. Zdrojom obživy domáceho obyvateľstva je bohatstvo lesov: med, zverina. Takisto zberajú živicu a gumu. Na druhej strane sa o les starajú. A tým, že ho chránia, spomaľujú globálne otepľovanie. Tu v Kambodži domorodé obyvateľstvo bojuje za to, aby vláda konala a zaručila mu jeho práva: právo na prístup k pôde a prírodným zdrojom, právo na školy, cesty a nemocnice. Ak sa tieto životne dôležité problémy nebudú riešiť všetky spolu, vypuknú vážne konflikty.“

Svoj zápal, energiu a vôľu Samrith neúnavne odovzdáva rodinám, s ktorými sa stretáva, aby ich podporil v boji za ich práva. Stačí si všimnúť pohľady na tvárach, ktoré zachytil Jérôme Sessini a vyčítame z nich tiché odhodlanie, akúsi zmes pokoja a pevnosti, ktoré sa fotografa tak dotkli. Tvár ženy pred čínskym priemyselným komplexom Rui Feng, v súvislosti s ktorým existuje podozrenie, že v provincii Preah Vihear nelegálne skúpil 500 hektárov pôdy na výsadbu cukrovej trstiny. Tváre dedičanov patriacich k menšine Kuio v dedine Prame, žien a detí, rybárov a školákov, ktorí si neželajú nič iné, len aby sa v ich životoch nič nemenilo. Hľadiet na ne je lekciou odvahy a zdrojom nádeje.

Kambodža, Stung Treng.
*Bunonská žena predáva tovar pred tržnicou
v provincii Stung Treng.*

Kambodža, provincia Stung Treng.
Samrith Vaing (vpravo) na návšteve u bunonskej rodiny, ktorú vláda presťahovala. V dôsledku ťažby dreva a výstavby hrádzí čínskymi priemyselnými skupinami kambodžská vláda núti komunity domácich obyvateľov, aby opustili pôdu svojich predkov.

Kambodža, provincia Preah Vihear.
Cheom Kol žije oproti čínskemu priemyselného komplexu Rui Feng. Rodiny obviňujú spoločnosť Rui Feng International, že nelegálne vyklčovala takmer 500 hektárov pôdy, aby mohla založiť plantáž na pestovanie cukrovej trstiny.

Kambodža, provincia Preah Vihear.
*Dieťa patriace k bunonskej menšine pláva vo vode
po tom, ako silný dážď spôsobil záplavy.*

Kambodža, provincia Stung Treng.
*Bunonské dieťa v tábore, do ktorého vláda
presťahovala domácich obyvateľov.*

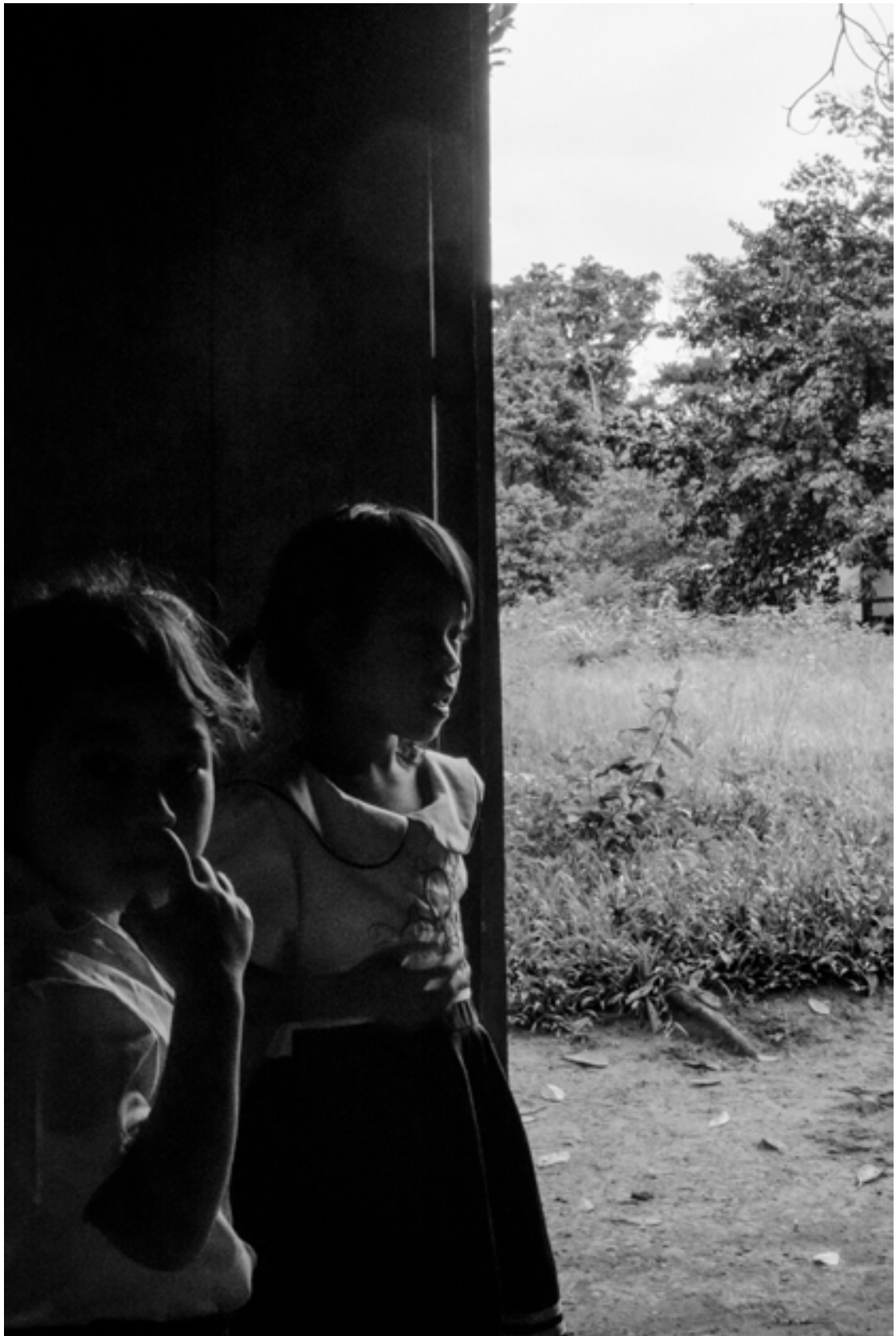

Predchádzajúca dvojstrana a ľavá strana:
Kambodža, provincia Preah Vihear.
Bunonské deti hrajúce sa popri ceste.

Kambodža, provincia Preah Vihear.
Mladá Bunončanka pri rybolove.

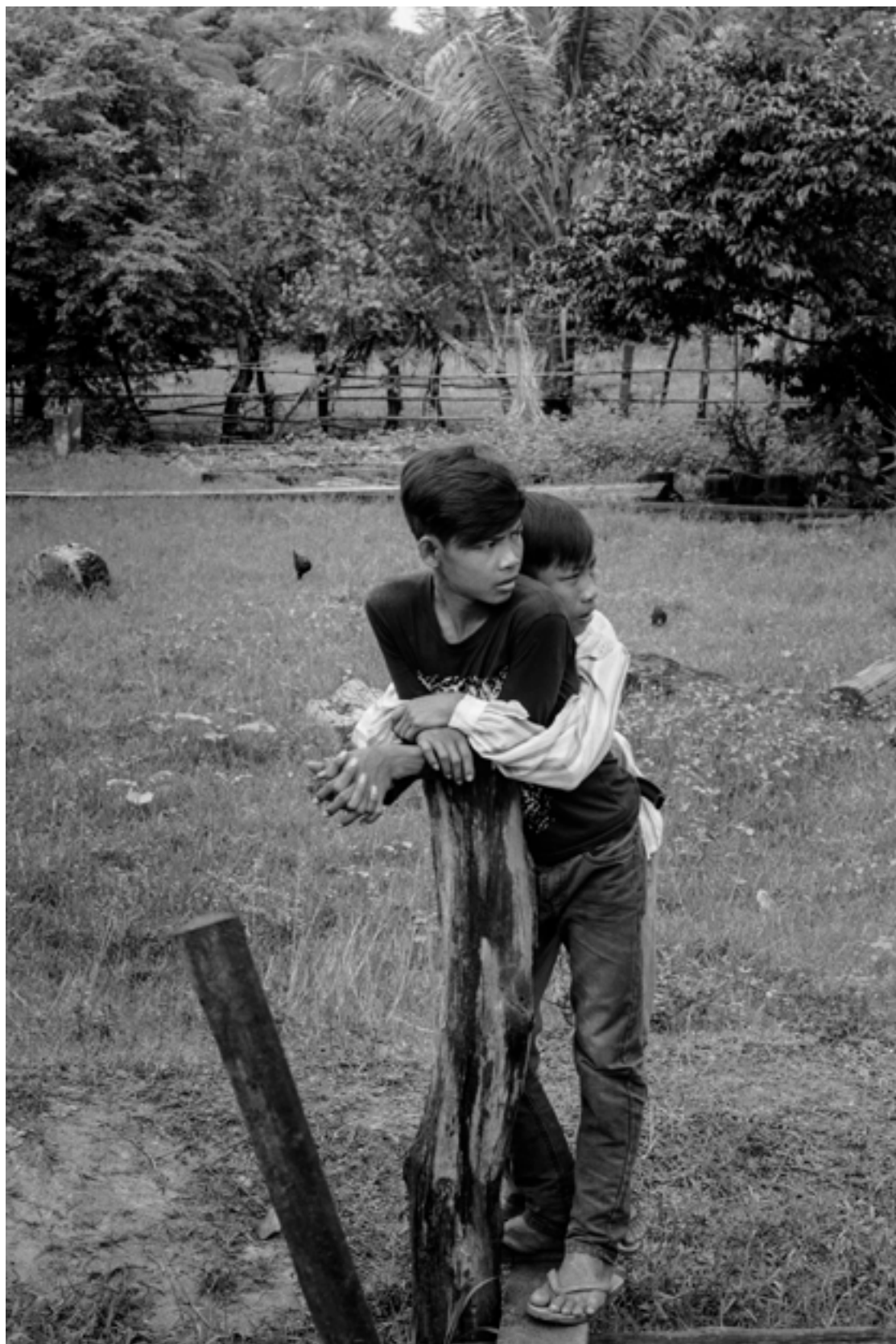
Ľavá a pravá strana:
Kambodža, provincia Mondol Kiri.
*Bunonské deti pred nedeľnou omšou
v kresťanskom kostole v Laoke.*

Hore: Kambodža, provincia Mondol Kiri.
Omša slávená v kostole v Laoke.

Pravá strana: Kambodža, Prame.
Deti patriace k menšine Kuiov v dedine Prame.

Nasledujúca dvojstrana: Kambodža, Anlong Srey.
Príslušníci domorodej menšiny Kuiov v dedine Anlong Srey, ktorá sa aktívne angažuje pri ochrane lesa Prey Lang.

Kambodža, provincia Stung Treng.

Hore: Kambodža, provincia Preah Vihear.
*Deti, z ktorých väčšina patrí k menšine Kuiov,
v škole.*

Nasledujúca dvojstrana: Kambodža, provincia
Preah Vihear.
*Bunonská rodina žijúca oproti čínskemu
priemyselného komplexu Rui Feng.*

Ľavá strana: Kambodža, Prame.
Mladá kuiská žena v dedine Prame.

Hore: Kambodža, provincia Preah Vihear.
Pohľad na čínsky priemyselný komplex Rui Feng.

Nasledujúca dvojstrana: Kambodža, Prame.
Deti patriace k menšine Kuiov v dedine Prame.

Ľavá a pravá strana: Kambodža, Prame.
Aktivistky bojujúce za práva menšiny Kuiov.

Nasledujúca dvojstrana: Kambodža, provincia
Preah Vihear.
Školáci patriaci k bunonskej menšine pri ceste.

Asmá Káwišová

Tunisko

fotografka Níwšá Tawakoljánová

Asmá Káwišová má 25 rokov. Je právnička. Jej otec bol profesorom filozofie. Dal jej niekoľko dobrých rád: nepozerať televíziu Bina Alího, radšej čítaj knihy Kanta či Heideggera, študuj demokraciu, individuálne slobody a práva žien. „Nosil mi veľa kníh o feminizme,“ rozpráva mladá žena, ktorá vyrástla v hlavnom meste, ale pôvodom je z juhu krajiny.

„Od detstva ma učil, ako byť človekom, ktorý je nositeľom hodnôt.“ Byť nositeľom hodnôt tak, ako možno byť nositeľom nádeje. Týchto niekoľko slov vystihuje aktivistku, ktorej krst ohňom siaha do roku 2011, dva týždne pred revolúciou, ktorá viedla k pádu a odchodu diktátora Zína al-Ábidína bin Alího. Iste, Tunisko sa môže spoľahnúť na tisíce podobných Asiem po celej krajine, ako zdôrazňuje i iránska fotografka Níwšá Tawakoljánová, ktorá ju sprevádzala. Môžeme tak hovoriť o obrovskom ľudskom kapitáli. Táto Asmá je však jedinečná: svojimi slovami, gestami, tým, ako dokáže zmeniť deti ulice ponevierajúce sa hore-dole a pripravené vydať sa na krivé chodníčky na bielych klaunov.

Tunisko, Tunis. August 2017.
Asmá Káwišová, 25 rokov, štipendistka Sacharovovej ceny, vedie tuniské združenie pre obranu ľudských práv Fanní Gharmán Anní. Je to jedna z prvých organizácií, ktoré zaviedli tvorivé dielne na boj proti radikalizácii mladých ľudí.

Na začiatku bola bolesť muža, Muhammada al-Bú'azízího, ktorý sa 17. decembra 2010 v Sídí Búzajd upálil. Tento čin vyvolal bezprecedentnú vlnu protestov, odpor celého národa vyčerpaného policajným režimom Bina Alího a jeho klanu. Národy, ktoré získali slobodu, často nevedia, ako s ňou majú naložiť. Potom nasledovalo obdobie odovzdania moci islamským fundamentalistom z hnutia an-Nahda. Ďalšia bolesť. Dejiny však pokračovali ďalej, ťahané ulicou, ktorá si vyžiadala nové ústavadarné zhromaždenie a novú ústavu, ktorá bola nakoniec prijatá 26. januára 2014. Asmá je šťastná: „Tento text zaručuje mnoho nových práv: rovnosť medzi mužmi a ženami, právo mladých ľudí podieľať sa na politike, slobodu svedomia, je to výrazný krok vpred.“ Ako mnoho jej krajanov, ani ona nebojovala nadarmo. Ne protestovala zbytočne. Tie dva dni vo väzbe, keď ju polícia Bina Alího ešte pred revolúciou posadila za mreže, tam nestránila len tak pre nič. Z väzby vyšla

Tunisko, Tunis.
*Mladí herci a herečky, ktorí spolupracujú so
zdužením Fanní Gharmán Anní.*

so sľubom, ktorý nebolo možné splniť: že už nebude vyjadrovať svoje politické názory, že sa písomne zaviazá, že už nebude demonštrovať, že nebude študovať – áno, dokonca ani študovať, a že sa poslušne vráti domov. „Vďaka Bohu prišla revolúcia,“ hovorí Asmá. „Jedna z najkrajších chvíľ v mojom živote! Toľko vecí ma dojalo, napríklad ľudia, ktorí sa spojili, aby zabezpečili ochranu svojej štvrte. Hliadkovali, kým ženy pripravovali jedlo. Všetci sme sa stretávali, aby sme sa podelili o svoje zážitky, trápenia, túžby.“ Občianska spoločnosť bojuje proti islamským fundamentalistom, ktorí

chcú v štáte nastoliť náboženstvo. Asmá bude jedinou študentkou, ktorá získala možnosť absolvovať stáž v novom parlamente. Chce vidieť, o čom rozhodujú poslanci. Povedali jej: „Chod' na pláž!“ Ona však zostáva. Nepoznajú jej húževnatosť. Práve vtedy Asmá a hŕstka aktivistov založili organizáciu Fanní Gharmán Anní (FRA), v doslovnom preklade „umelcom proti svojej vôli“. Revolúcia uprostred revolúcie. Slová, telá, ktoré sa hýbu, ktoré niečo vyjadrujú, ktoré bojujú. „Počas protestných akcií a demonštrácií sme začali používať pouličné divadlo, umenie a kultúru ako novú

Tunisko, Tunis.

Skupina detí a dospelých v národnom múzeu Bardo v tvorivej dielni zameranej na prevenciu radikalizácie. Jedným z útočníkov teroristického útoku v múzeu v roku 2015 bol priateľ Asmy

Káwišovej z detstva. Udalosť otvorila mladej žene oči. Odvtedy organizuje pre mladých ľudí návštevy miesta útoku, aby im pripomenula históriu krajiny, ako aj udalosti v roku 2015. Počas návštev je po jej boku vždy aj psychológ.

Asmá Káwišová

taktiku na obranu ľudských práv a pritiahnutie pozornosti ľudí.“ Hnutie FRA, ktoré bolo založené v roku 2011 iba ako hnutie, sa o dva roky neskôr pretransformovalo na združenie po tom, ako si nacvičilo svoje anarchistické spôsoby v kaviarňach. „Našou hlavnou úlohou bolo bojovať proti marginalizácii v regiónoch vo vnútrozemí, vo štvrtiach, medzi mladými ľuďmi a tými najchudobnejšími,“ vysvetľuje právnička zocelená v tomto pouličnom boji, na aký sa môže premeniť rečnícke umenie, pantomíma či sugestívne gestá. Pacifistický boj, aby sa každý mohol spoznať v tom druhom, v jeho slabostiach, nádejach, hneve či zmätku. Súbežne teda prebiehajú tri akcie: organizovanie tvorivých dielní po celom Tunisku, ktoré trvajú asi desať dní a pri ktorých sa stretne asi tridsať mladých ľudí, ktorí musia pripraviť „predstavenie“ na tému ľudských práv; umelecké stvárnenia na rovnakú tému organizované spoločne s profesionálnymi hercami; a napokon organizovanie aktivít v utečeneckých táboroch v Jordánsku, Turecku a Libanone, ktorých cieľom je poskytnúť marginalizovanému obyvateľstvu sociálnu, kultúrnu a humanitárnu pomoc. Práve vďaka tejto skúsenosti z terénu Asmá prirodzene zameriava svoje aktivity na prevenciu radikalizácie. „Tunisko je najväčším vývozcom mladých džihádov,“ upozorňuje mladá žena. „Náš projekt sa nazýva ‚We Are Here‘. Ľudské práva sú späť s mierom; preto ho treba chrániť aktivitami, ktoré sa vykonávajú ako prevencia. Máme kanceláriu v centre Tunisu, kde pracujem prakticky na plný úväzok. Sme piati zamestnanci vo veku od 20 do 29 rokov. Dostávame finančné prostriedky

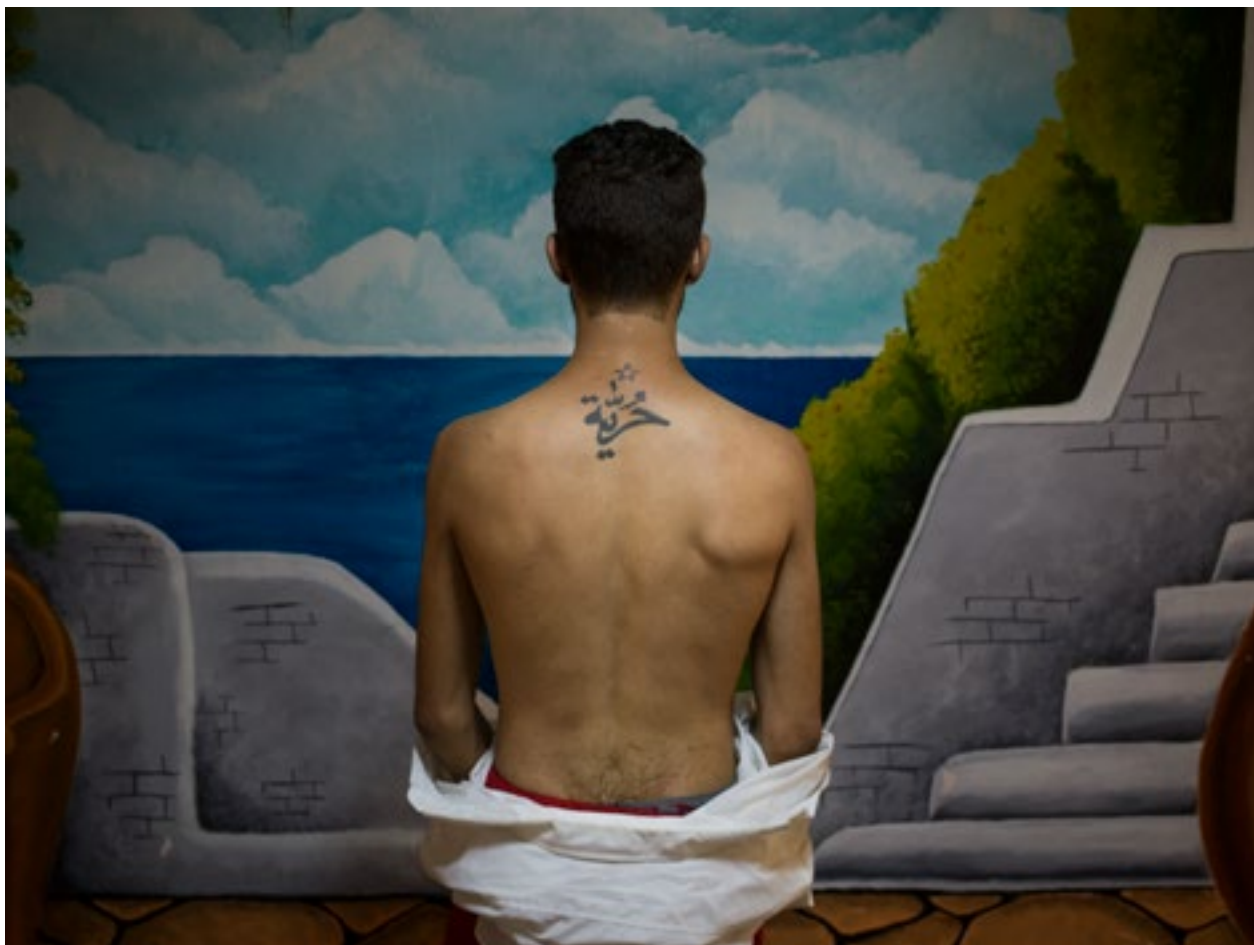
z OSN a Európskej únie.“ Predchádzať radikalizácii. Tieto slová vyslovuje Asmá s mimoriadnym dôrazom. „Naša kancelária bola v roku 2014, na výročie revolúcie, podpálená. Cítila som, že mi hrozí nebezpečenstvo. Aj naši ‚herci‘ boli napadnutí – salafistami a to priamo počas vystúpenia. Umelcov vzali do väzby, salafistov nie. Tí zostali na slobode.“

Je to citlivá téma. V uplynulých rokoch bolo v Tunisku zaznamenaných niekoľko historicky bezprecedentných útokov, napríklad ten, ku ktorému došlo 26. júna 2015 v blízkosti mesta Sousse, keď terorista prezlečený za dovolenkára vytiahol spod slnečníka kalašnikov a chladnokrvne zavraždil 39 osôb a rovnaký počet zranil. V múzeu Bardo v Tunise bolo zase 18. marca toho istého roku zastrelených 21 turistov. A 24. novembra 2015 sa terčom teroristického útoku stal autobus prezidentskej ochranky. Tri útoky, ku ktorým sa prihlásil Dá'iš, a pred nimi štvrtý, takisto vražedný, ku ktorému došlo 7. marca 2016 v Ben Guerdane blízko hraníc s Líbyou a ktorý si vyžiadal približne päťdesiat obetí, z toho asi tridsať džihádov.

Asmá a jej priatelia poznajú podrobnosti týchto dramatických udalostí. Aktivitami zameranými na mladých nezamestnaných, ktorých láka kriminalita alebo sú na hrane radikalizácie, sa pokúšajú zlikvidovať takéto vražedné pohnútky, ktoré vyplývajú z ich beznádeje. Objektív Níwše Tawakoljánovej dokázal úžasným spôsobom zachytiť temnosvit tohto mimoriadne dôležitého projektu. Svetlou stránkou sú títo mladí ľudia,

ktorých Asmá vzala do múzea Bardo, aby im na umení mozaiky ukázala veľkoleposť ich histórie a zdroj ich hrdosti. Bez nej, bez jej podanej ruky by títo marginalizovaní mladí ľudia nikdy nedostali nápad vybrať sa na toto miesto svetla, akoby bolo pre nich cudzie alebo zakázané. Svetlo predstavuje aj energia, ktorá vyžaruje z namaľovaných tvárí a tiel, ktoré sú súčasťou improvizovaného divadla na rohu ulice alebo v parku v Tunise, aby sa podelili so zvedavým obecnstvom o svoje životné príbehy, trápenie, úzkosti, poníženia, ktoré ich zrazili na kolená či ktoré v nich „zapálili nenávisť“, niekedy až do takej miery, že chcú zabíjať, druhých alebo seba, tak ako Muhammad al-Bú'azízí. Svetlom sú napokon i tieto kresby mladých ľudí na okraji spoločnosti, keď ich Asmá a jej tím požiadali, aby nakreslili dom svojich snov. „Uvedomila som si, že radikalizácia nemá nič spoločné s islamom,“ zdôrazňuje fotografka. „Títo mladí sú plní hnevu, pretože majú pocit, že prosperita sa ich netýka. Ich frustrácia pramení v nedostatku príležitostí pohnúť sa ďalej – ak nechcú byť drogovými dílermi. Nemajú žiadne príležitosti ani materiálnu istotu. Kreslia veľké domy, aby pranierovali nerovnosť a nespravodlivosť, ktorých obeťami sa cítia.“ Cvičenie je poučné.

Niektorí nakreslili dom oddelený od druhých, akoby chceli zdôrazniť, že stoja bokom a nikdy nebudú naozaj súčasťou spoločnosti. Fixky sú odložené bokom a členovia združenia nabádajú k diskusii, vysvetľujú, počúvajú, upokojujú. Mladí môžu slobodne vyjadriť svoje pocity bez toho, aby mali pocit, že ich niekto súdi alebo zatracuje. Prevencia láskavosťou a empatiou – hodnoty, ktoré sa Níwše dotýkali počas celej reportáže o Asme. Temnou stránkou sú zase tváre mladých ľudí, ktorým hrozí radikalizácia. Chlapci alebo dievčatá, ktorých pohľady vysielať tieseň. Ich výraz, raz rezignovaný, raz pasívny či spýtavý, je Asme dobre známy. Chce im ho vyhnať z tváre a spolu s ďalšími mladými ľuďmi bojovať za slobodu prejavu v Tunisku, aby títo vylúčení mladí ľudia napokon našli všetky dôvody žiť, a nie umierať a zabíjať. „Som veľmi hrdá na tuniskú mládež,“ zdôrazňuje, opakujúc ciele revolúcie: „Dôstojnosť, sloboda, práca“. Nestráca nádej. Nezískali napokon štyri organizácie tuniskej občianskej spoločnosti Nobelovu cenu za mier v roku 2015 za kľúčový prínos k úspechu národného dialógu? „V našej krajine sme sa stali pojmom,“ teší sa Asmá. Tunisko zajtrajška má krásnu tvár.

Tunisko, Tunis.

Herec zo súboru patriaceho pod združenie Fanní Gharmán Anní ukazuje tetovanie, ktorým je arabské slovo pre „slobodu“.

Nasledujúca dvojstrana: Tunisko, Tunis.

Ženy prevažne pochádzajúce z najchudobnejších štvrtí Tunisu pozorujú mladých hercov a herečky pri ich pouličnom predstavení.

Ľavá a pravá strana, nasledujúca dvojstrana:

Tunisko, Tunis.

Pouličné predstavenie mladých hercov a herečiek, ktorí spolupracujú so združením Fanní Gharmán Anní. Predstavenie sa týka revolúcie v roku 2011, ako aj násilností, ktoré po nej nasledovali.

Tunisko, Tunis.
Asmá dohliada na divadelnú dielňu.

Tunisko, Tunis.
Mladý herec počas skúšky.

Tunisko, Tunis.
*Chlapec ležiaci na konári stromu. Niektorí
mladí ľudia, ktorí nemajú zamestnanie
a nevidia žiadnu perspektívu do budúcnosti,
sa pridávajú k radikálnym skupinám
islamských fundamentalistov.*

Tunisko, Tunis.
Asmá a mladík v národnom múzeu Bardo.

Tunisko, Tunis.
Pohľad na staré mesto.

Ľavá a pravá strana: Tunisko, Tunis.
Autobus vezúci deti a dospelých z chudobných rodín na návštevu národného múzea Bardo.

Pravá strana dole: Tunisko, Tunis.
Portrét tuniského opozičného politika Šukriho Bil'ída pod mostom v centre mesta.

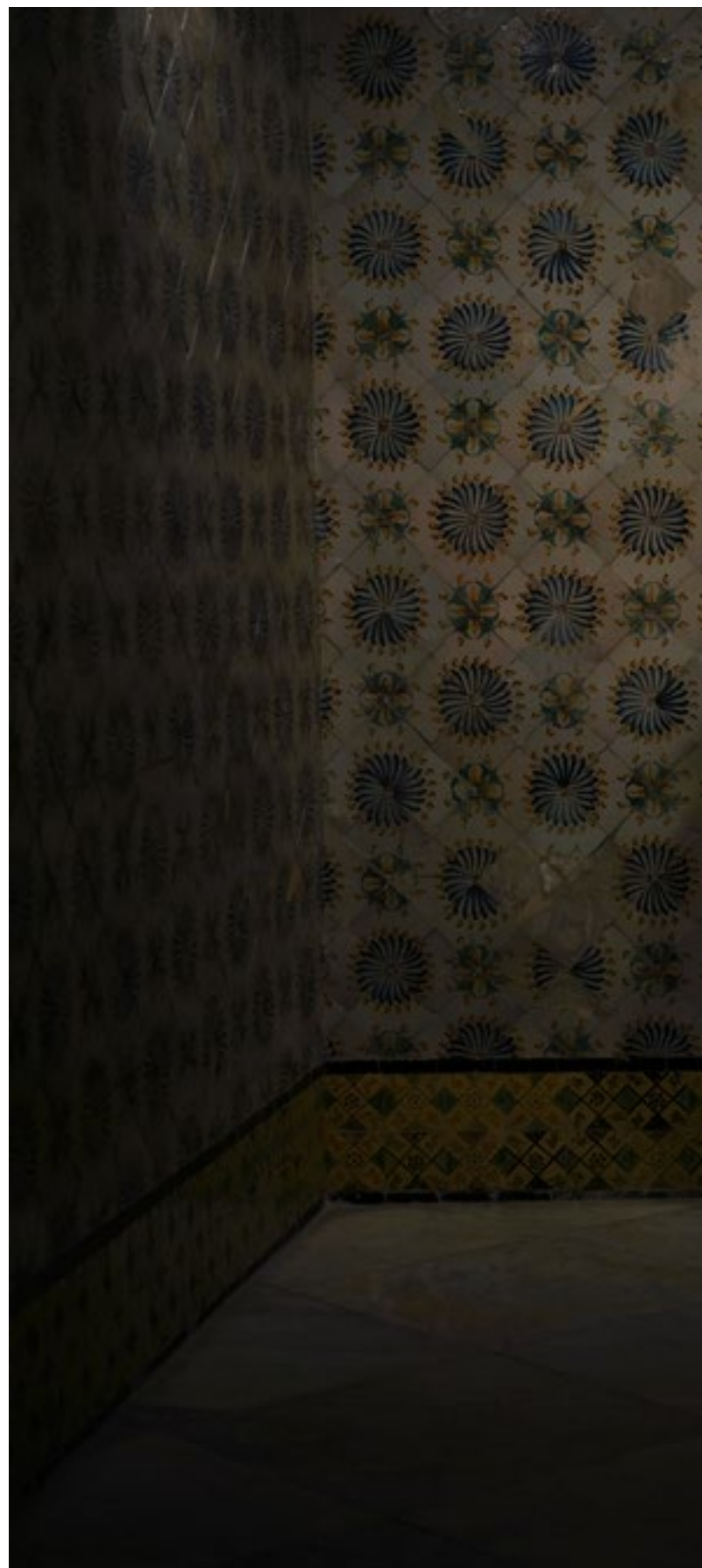

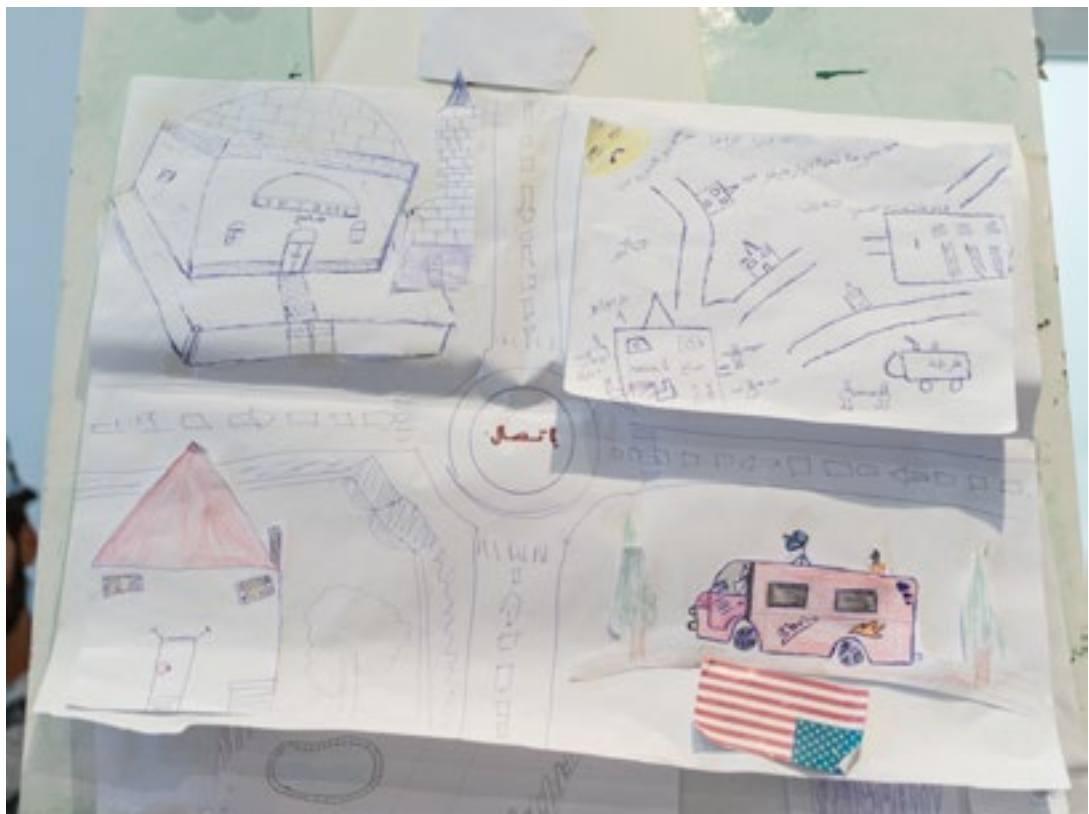

Tunisko, Tunis.
V medine.

Tunisko, Tunis.
*Mladík v národnom múzeu Bardo počas jednej
z tvorivých dielní organizovaných združením
Asmy Káwišovej.*

Ľavá a pravá strana: Tunisko, Tunis.

Mladí ľudia počas tvorivej dielne zorganizovanej združením Fanní Gharmán Anní. Účastníci dostali za úlohu nakresliť dom svojich snov. Potom mali diskutovať o svojich nápadoch a boli vyzvaní, aby vyjadrili, čo pritom cítia. Väčšina z nich nakreslila veľké domy, poukazujúc na nerovnosť a sociálnu nespravodlivosť, ktorých obeťami sa cítia. Jeden z nich nakreslil dom, v ktorom je len on sám. Ďalší povedal: „Neviem si predstaviť ideálne mesto, veď ani neviem, na čo by sa malo podobáť, ani len vo sne.“

Ľavá a pravá strana: Tunisko, Tunis.
*Mladí ľudia na tvorivých dielňach organizovaných
združením Fanní Gharmán Anní.*

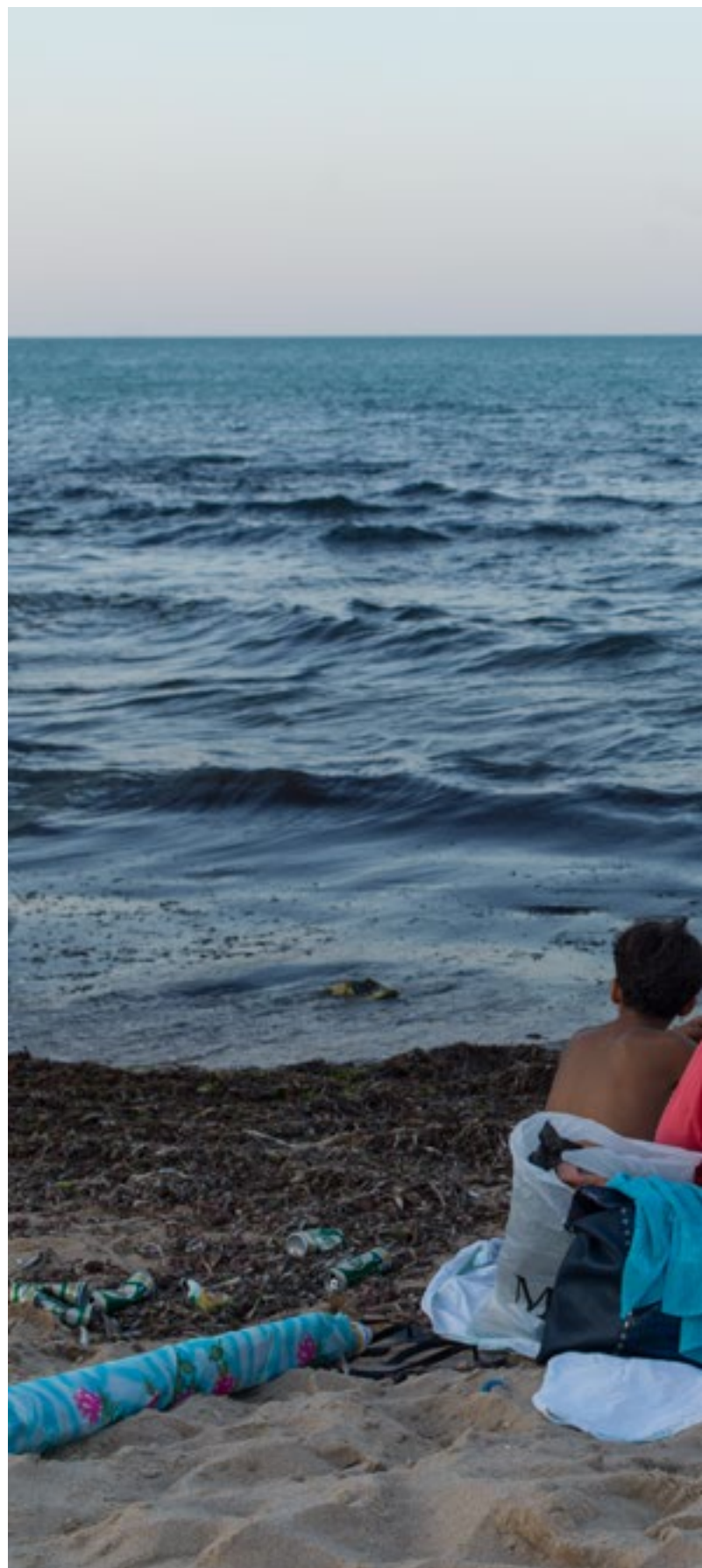

Nasledujúca dvojstrana: Tunisko, Tunis.
*Asmá Kávišová počas demonštrácie proti
korupcii v politike.*

Tunisko, La Marsa.
*Rodina na pláži La Marsa, severovýchodně od
hlavného města.*

Ameha Mekonnen

Etiópia

fotograf Enri Canaj

Prejdime rovno k veci: v Etiópii vládne teror! Koalícia, ktorá je pri moci už štvrtstoročie, porušuje ľudské práva, podobne ako marxisticko-leninská diktatúra plukovníka Mengistua a jeho junty koncom 80. rokov 20. storočia v časoch pochmúrneho červeného teroru. Dusivá atmosféra, strach lepiaci sa na kožu a pocit, že vás neustále sledujú, odpočúvajú, ohrozujú – taká je každodenná realita 45-ročného advokáta Amehu Mekonnena, ktorý bojuje sám – alebo takmer sám – proti všetkým.

V Etiópii totiž nenájdete zástupy obrancov slobôd, ktoré sú pre autoritársky režim úplne neprijateľné: sloboda myslenia, sloboda prejavu, sloboda vzniknúť kritiku, demonštrovať či povedať „nie“. Albert Camus sa vyjadril, že plný futbalový štadión, divadelné javisko a tlačiareň sú jediné miesta na svete, na ktorých sa cíti nevinný. V prípade Amehu, ktorý nie je vinný z ničoho, možno hovoriť o štyroch miestach, na ktorých sa cíti v bezpečí on: vo svojom aute, vo svojej kancelárii v Human Rights Council, jedinom nezávislom združení na obranu ľudských práv v Etiópii, v jednom rodinnom hoteli v Addis Abebe a napokon doma, medzi svo-

jimi, s manželkou právničkou a dvoma dcérkami vo veku 4 a 7 rokov.

Albánsky fotograf Enri Canaj, ktorý s Amehom strávil šesť dní, mal možnosť posúdiť riziko, ktoré Ameha podstupuje. „Chcel som ukázať nádej, ktorú stelesňuje pre všetkých ľudí, ktorých obhajuje a ktorým pomohol dostať sa z väzenia, pre blogerov či novinárov. Vidieť ho konať je zdrojom neuveriteľnej energie. Chcel som však ukázať aj jeho život, jeho každodenný boj, ťažkosti, ktoré sa mu stavajú do cesty. Tým, že pomáha druhým v nebezpečenstve, vystavuje nebezpečenstvu sám seba.“ Enri Canaj nemohol pracovať tak, ako by si želal. Pri fotografovaní Amehu sa musel uspokojiť s obmedzenými priestormi. Fotografovanie na verejných miestach bolo vylúčené. Obaja muži spolu len veľmi málo telefono-

*Etiópia, Addis Abeba. August 2017.
V kancelárii Amehu Mekonnena, advokáta
a obrancu ľudských práv a štipendistu
Sacharovovej ceny.*

Etiópia, Addis Abeba.
*Natnael Feleke a Getachew Shiferaw, blogeri zo
zokupenia Zone 9.*

vali, udržiavali diskretný kontakt. Ameha bol veľmi nervózny. Takisto Enri, ktorý musel tajiť skutočný dôvod, pre ktorý prišiel, a dokonca zvažoval, že povie, že do Etiópie prišiel fotografovať zvieratá. Advokát mu porozprával, že krátko predtým zorganizoval v jednom hoteli v hlavnom meste akciu na vyzbieranie finančných prostriedkov pre svoje združenie. Všetko bolo pripravené, keď prišla polícia a celú akciu prekazila.

Napriek tomu sa Ameha Mekonnen pred úradmi neskrýva. Práve to vyvoláva v Enrim Canajovi obdiv. Mal možnosť stretnúť sa s piatimi z deviatich blogerov a novinárov, ktorí strávili viac ako rok vo väzení. Dostali sa z neho vďaka Amehovi, ale keďže už nemali prácu, nemali ani prostriedky na živobytie. Žiadny podnik ich nechcel zamestnať, hoci obvinenia z terorizmu, ktoré proti nim boli vznesené, boli nepravdivé. Režimu sa nepozdáva, že podal ruku bývalým väzňom. Tí fotografi porozprávali o hrozných podmienkach vo väzení, v úzkych celách, v ktorých sa išli udusiť. Ameha Enrimu predstavil aj mladú blogerku zo zoskupenia Zóna 9, ktorá bola štrnásť mesiacov väznená a týraná. „Ameha sa okamžite rozhodol, že ju bude obhajovať,“ zdôrazňuje fotograf. „Myslel pritom na svoje dcéry. Nezniesol pomyslenie na to, že jedna z nich by raz mala zažiť podobný údel. Rodina je jeho oporou; povzbudzuje ho a motivuje, aby vo svojom poslaní horlivo pokračoval. Prostredníctvom mojich fotografií som chcel ukázať všetko: jeho odvahu, hodnoty, obavy a strach, jeho oddanosť advokáta, ale aj otca.“ Ak je Enri Canaj frustrovaný, že kvôli bezpeč-

nosti nemohol tohto muža zvečniť v naozaj pekných situáciách, jedna scéna mu predsa len utkvela v pamäti. Keď raz Ameha prichádzal na stretnutie členov svojho združenia, pokazil sa výťah. Ameha vždy chodí o palici. Musel vyjsť všetky poschodia, schod za schodom, pomaly, klopkajúc koncom palice o zem. „Toto je dokonalá metafora jeho boja za ľudské práva.“

Odvaha tohto obrancu základných slobôd nie je prázdny slovom. Od novembra 2015 čelí jeho krajina vážnym nepokojom, ktoré ústredná moc spočívajúca v rukách Tigrejcov, etnickej menšiny v Etiópii, krvavo potláča. Oromovia, ktorí tvoria etnickú väčšinu, protestujú proti vyvlastňovaniu ich pôdy v prospech zahraničných podnikov. Vláda už niekoľkokrát odpovedala násilím, ktoré si podľa Amnesty International vyžiadalo životy 800 osôb, zatiaľ čo tisíce demonštrantov boli svojvoľne zatknutí a zadržaní. Situácia sa zhoršila 9. októbra 2016, keď vláda vyhlásila núdzový stav. V marci 2017 bol predĺžený a 4. augusta toho istého roku zrušený. Medzitým bolo zatknutých takmer 30 000 osôb vrátane mnohých novinárov a opozičných lídrov. Tých niekoľko aktivistov, ktorí sa vyjadrujú pre médiá, chce zostať v anonymite. Osoby zadržávané v minulosti nezabúdajú na ponižujúce zaobchádzanie. „Policijtom nestačí biť ich, nútia ich plaziť sa po štrku ako hady, uprene pozeráť do slnka, skákať ako klokany stovky metrov so zviazanými nohami,“ napísal etiópsky bloger Seyoum Teshome, ktorého svedectvo uverejnila Émeline Wuilbercqová v denníku Le Monde Afrique 26. mája 2017.

Etiópia, Addis Abeba.
*Ameha Mekonnen na ceste do svojej kancelárie vo
štvrťi Bole.*

Etiópia, Addis Abeba.
*Ameha Mekonnen prichádza do reštaurácie
neďaleko svojho pracoviska.*

Akého zločinu sa dopustili? Oznamili korupciu na najvyššej úrovni štátu, špekulantské obchodovanie s pôdou na úkor vylúčených. Protestovali proti očividnej nerovnosti a zhoršovaniu životných podmienok najchudobnejších obyvateľov. Ameha kritizuje vládu, ale odmieta útočiť na ňu v zmysle etnického nepriateľstva, ktoré by proti sebe stavalo Tigrejcov pri moci a ostatných. „Táto predstava je rozpore s mojím presvedčením,“ tvrdí. „Pre mňa sú ľud a vládnuca skupina dva odlišné celky.“

Pre tohto človeka s veľkým srdcom je to vyrovnaný zápas. Za jeho úprimnou skromnosťou – „mnohí iní obrancovia ľudských práv,“ hovorí, „si zaslúžia uznanie viac než ja“ – sa skrýva húževnatosť, advokát nemieni pred zastrašovaním a skrytými nebezpečenstvami ustúpiť ani o milimeter. Svoje presvedčenie vyjadruje bez okolkov: „Bojujem za slobodu prejavu. To, čo sa u nás deje, je veľmi vážne. Pokiaľ ide o ľudské práva, na papieri je naša ústava dokonalá. Naša vláda však necíti k tomuto textu žiadny záväzok! Členovia nášho združenia sú terčom neustáleho prenasledovania, traja z nich sú pravidelne vo väzbe. Definícia terorizmu je v Etiópii podľa mňa najširšia na svete. Pre súčasnú moc je možným teroristom každý! Novinári a čelní predstavitelia opozície, ktorých jediným previnením je to, že vyjadrujú názory odlišné od postoja vlády. Aj ja by som mohol ísť do väzenia len preto, že hovorím s vami. Žijem s touto hrozbou neustále. To mi však nebráni verejne sa vyjadrovať a upozorňovať na nezrovnalosti. Moje aktivity presahujú rámec bežnej praxe právnik. Veľmi mi

záleží na tom, aby verejnosť bola informovaná aj o najmenšom porušení práv.“

Ameha je rozvážny muž. Dobre pozná svoje prípady, pri obhajobe klientov sa neustále zahráva s ohňom. Väčšina z nich je vo väzení. Navštevuje ich a neúnavne bráni ich práva. Sú medzi nimi aj niekoľkí Briti, Nemci či Nóri. Nič by však nebolo možné bez zloženia združenia Human Rights Council, v ktorom sú i napriek veľmi obmedzeným prostriedkom z piatich stálych členov traja advokáti. „To, čo robím, je legálne,“ zdôrazňuje Ameha, „práva tých, ktorých obhajujem, však nebránim v rukavičkách.“ Týmto eufemizmom chce povedať, že jeho „konfrontačný“ prístup by mu mohol jedného dňa spôsobiť veľké nepríjemnosti. Napriek tomu pokračuje; také je jeho poslanie. Zmyslom jeho života je zabezpečiť, aby ľudia v Etiópii nezomierali v strachu či beznádeji, aby nezomierali v dôsledku zlého zaobchádzania, svojvôle alebo pre svoje názory.

Počiatky Amehovej angažovanosti v oblasti ľudských práv siahajú do roku 2006. Vtedy bol právnikom v službách vlády. Jedného dňa sa vláda rozhodla potrestať významného profesora za slová, ktoré vyslovil pred svojimi študentmi. Ameha odmietol spolupracovať. Jeho nevôľa mu pripravila množstvo nepríjemností a ťažkostí, napríklad zákaz pokračovať v štúdiu práva a získať magisterský titul. Rozhodol sa. Zanechal funkciu, aby sa mohol plne venovať obhajobe ľudí prenasledovaných za ich názory. „Nie som politik,“ vysvetľuje. „Dnes odo mňa závisí tridsaťšesť ľudí obvinených z terorizmu. V Human Rights Council, kde pra-

Etiópia, Addis Abeba.

*Schôdzka blogerov zoskupenia Zone 9. Zľava
doprava: Natnael Feleke, 30 rokov, vo väzbe
strávil jeden a pol roka; Atnaf Berahane, 28 rokov,
zatknutý v roku 2014 a držaný vo väzbe jeden rok
a 5 mesiacov, Mahlet Fantahunová, 33 rokov,
zatknutá v roku 2015 a držaná vo väzbe 15
mesiacov; novinár Getachew Shiferaw, 32 rokov,
viackrát zatknutý, jeho prípad stále nie je
uzavretý.*

cujem ako dobrovoľník, som zodpovedný za tri výbory: výbor pre získavanie finančných prostriedkov, výbor pre vzťahy so zahraničím a výbor pre vzdelávanie v oblasti ľudských práv.“ Napriek všetkým týmto povinnosťiam nachádza pokoj v kruhu svojej rodiny.

V očiach svojich dcér číta budúcnosť svojej krajiny. Budúcnosť, akú si želá, je mierová, šťastná, pokojná. „Som plný nádeje. Preto aj zostávam v Etiópii.“ A opakuje: „Nezaslúžim si takéto uznanie.“

Ľavá strana:

Etiópia, Addis Abeba.

Vo svojej advokátskej kancelárii.

Zľava doprava, zhora nadol: Etiópia, Addis Abeba.

V priestoroch združenia Human Rights Council, fotografie osôb, ktoré štátne orgány zabili alebo zranili. Do dnešného dňa nebol za tieto zločiny nikto stíhaný.

V kancelárii Amehu Mekonnena. V roku 2015 sa pripojil k združeniu Human Rights Council a stal sa jeho podpredsedom. Heslo združenia: „Všetky ľudské práva pre všetkých.“

Ameha Mekonnen a jeden z jeho kolegov v priestoroch združenia Human Rights Council.

Etiópia, Addis Abeba.
Mahlet Fantahunová a Atnaf Berahane.

Etiópia, Addis Abeba.
Pohľad na mesto.

Etiópia, Addis Abeba.
Natnael Feleke strávil vo väzbe jeden rok
a šesť mesiacov. „Mal som šťastie,“ hovorí.
Po tom, ako ho prepustili, si našiel prácu, čo
je pre iných blogerov veľmi ťažké.

Ľavá a pravá strana: Etiópia, Addis Abeba.
*Ameha Mekonnen na streche budovy, v ktorej má
združenie Human Rights Council kancelárie.*

Nasledujúca dvojstrana: Etiópia, Addis Abeba.
*Ameha Mekonnen v jeden podvečer na predmestí
Addis Abeby.*

Etiópia, Addis Abeba.
*Oblek Amehu Mekonnena zavesený na
skrini v jeho izbe.*

Etiópia, Addis Abeba.
Ameha Mekonnen so svojimi deťmi pozerajúc televíziu.

Nasledujúca dvojstrana: Etiópia, Addis Abeba.
Ameha so svojou rodinou na dvore ich domu v jedno nedeľňajšie popoludnie.

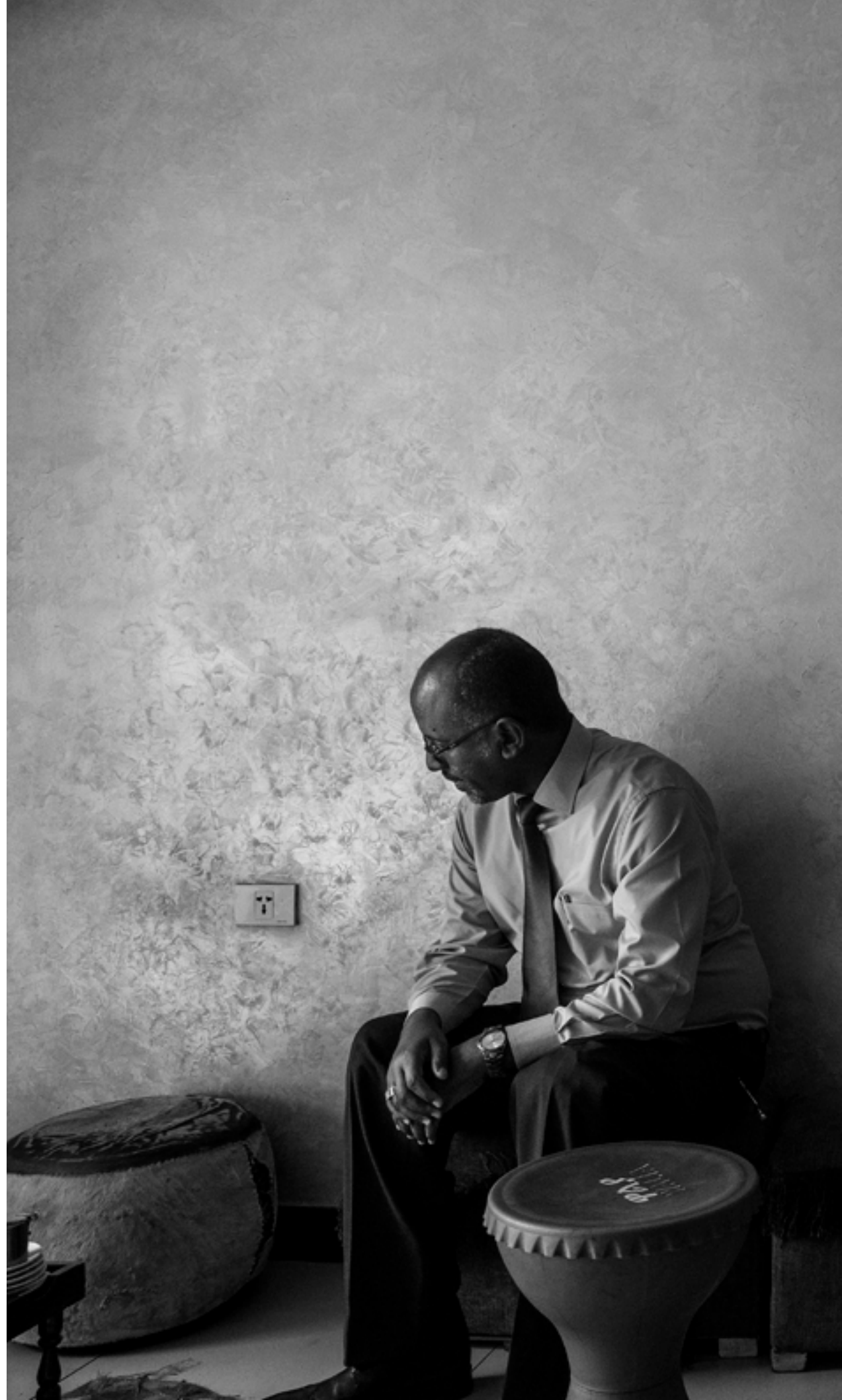
Etiópia, Addis Abeba.
V obývačke u Amehu Mekonnena.

Etiópia, Addis Abeba.
Ameha, jeho žena a ich mladšia dcéra pri stole.

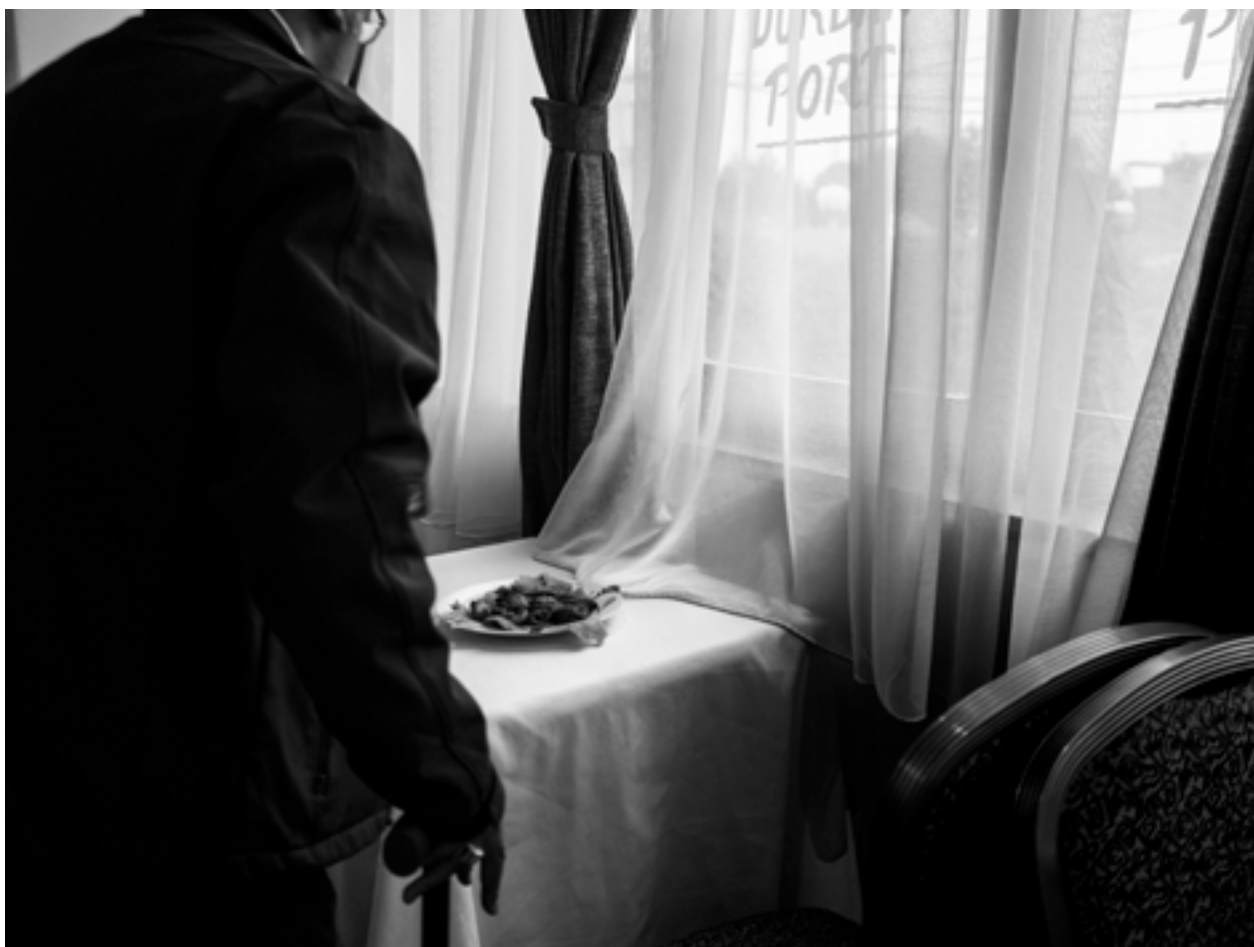
Nasledujúca dvojstrana: Etiópia, Addis Abeba.
*Ameha Mekonnen počas obedňajšej prestávky
v reštaurácii neďaleko svojej kancelárie.*

Etiópia, Addis Abeba.
*Ameha Mekonnen za volantom na ceste do svojej
kancelárie vo štvrti Bole.*

Etiópia, Addis Abeba.

Ameha Mekonnen v rodinnom hoteli, ktorý dobre pozná. Je to jedno z mála miest, kde sa cíti bezpečne.

Nasledujúca dvojstrana: Etiópia, Addis Abeba.
Na streche budovy, v ktorej má združenie Human Rights Council kancelárie.

Jadranka Miličevićová

Bosna a Hercegovina

fotografka Bieke Deporteerová

Ak chceme spoznať Jadranku Miličevićovú, rozumieť jej a skutočne pochopiť jej hlbokú angažovanosť, najskôr si musíme pripomenúť peklo, z ktorého pochádza. Peklo, ktoré spočíva v niekoľkých slovách, ktoré priniesli smrť viac než 200 000 ľuďom. Obliehanie Sarajeva, masaker v Srebrenici. Vojna v bývalej Juhoslávii.

Utrpenie Bosny a Hercegoviny uprostred krvavého prebudenia nacionalizmu na rozvalinách bývalej Juhoslávie. Jedna z najkrvavejších a najvražednejších epizód druhej polovice 20. storočia po páde Berlínskeho múru a sovietskeho komunizmu. Treba si to pripomínať znova a znova: v rokoch 1992 až 1995, dve hodiny lietadlom z Paríža a Berlína, teda na našom prahu, bola Európa dejiskom surovostí, ktoré sama nedokázala zastaviť. Prenechala dokonca iniciatívu Spojeným štátom, ktoré v decembri 1995 dosiahli Daytonskú mierovú dohodu (štát Ohio), aby sa ukončili boje medzi etnikami. Jedna z prvých vecí, ktoré prekvapili fotografku Bieke Depoorterovú, ktorá sa so 60-ročnou Jadrankou stretla, je to, že Jadranka rozpráva, rozpráva a rozpráva. Rozpráva bez prestania, vykladá a spomína, akoby bola presvedčená, že jeden z najúčinnějších spôsobov,

ako bojovať za mier, je spomínať na prežité hrôzy. To bolo včera. Ani nie pred 25 rokmi, sotva jedna generácia. Predstava, že všetko by sa mohlo zopakovať, ak sa nebudeme mať na pozore a ak si do omrzenia neprestaneme pripomínať, čo sa v tejto časti Balkánu stalo. Tisíce znásilnených žien, ako aj mužov, žien a detí vysídlených proti vlastnej vôli, ktorí sa stali obeťami útokov či likvidácie. Etnická čistka v obrovskom rozsahu v mene čistej rasy z inej doby. Násilie zo všetkých strán, páchané polovojskými skupinami a súkromnými milíciami, civilisti proti iným civilistom, brat proti bratovi, ako vlci. Takže áno, Jadranka je zhorčivá, jej rozprávanie nemá konca-kraja. Verí v silu slov v protiklade k ľahostajnosti zabúdania. Rozprávať si príbehy a znova a znova ich odovzdávať ďalej znamená zabrániť tomu, aby zmizli z kolektívnej pamäte. Dnes je Jadrankin životný boj námetom siedmich kníh a dvoch filmov. Žiadny kult osobnosti, ani zďaleka nie. Je to pre ňu spôsob, ako konať a vlastným príkladom dodať svojim krokom hodnovernosť.

*Bosna a Hercegovina, Sarajevo. August 2017.
Jadranka Miličevićová, aktivistka za ľudské práva
a štipendistka Sacharovovej ceny, na návšteve
v dome jednej z rómskych rodín.*

Predchádzajúca dvojstrana:
Bosna a Hercegovina, Vareš.
Elda Šišićová, dcéra Lejly Omerovićovej.

V roku 1992, v predvečer konfliktu, žila Jadranka v Sarajeve. Normálny život, s manželom a dvoma deťmi. „Pracovala som v banke, patrila som k strednej triede. Hneď na začiatku konfliktu som odišla zo Sarajeva a utiekla som do Srbska. V momente, keď som sa stala utečenkou, stala som sa i bojovníčkou za ľudské práva. Nechcela som len čakať, kým ma niekto príde zachrániť. Ja sama som chcela pomáhať druhým. Musím povedať, že som odchádzala s pocitom viny. V Sarajeve som nechala manžela. Musela som však niečo urobiť.“ V decembri 1992 sa v Belehrade pridala k feministickej a pacifistickej organizácii Women in Black. Začiatok boja, ktorý sa už nezastavil. „Začala som nový život,“ spomína Jadranka. „Jediný život, ktorý mám rada. S pocitom, že som stratila tridsať rokov, prvých tridsať rokov môjho života.“ Prostredníctvom Women in Black Jadranka nadväzuje kontakty s ďalšími „strážkyňami mieru“ žijúcimi v Taliansku, Španielsku, Nemecku a Maďarsku. Spoločne vytvárajú sieť vzájomnej pomoci na podporu týraných žien. Zbierajú a vymieňajú si skúsenosti žien, ktoré žijú v oblastiach postihnutých konfliktom, ako sú Bosna a Chorvátsko, a ktoré Jadranka nazýva svojimi „priateľkami“. „Vydali sme publikácie v angličtine obsahujúce svedectvá.“ Vždy rovnaká posadnutosť, vždy rovnaký leitmotív: uverejňovať, aby sa nezapadlo, hovoriť, aby sa chránil mier. Ako aktivistka sa Jadranka angažuje aj v nadácii CURE Sarajevo, mimovládnej feministickej a aktivistickej organizácii, ktorej cieľom je podporovať rodovú rovnosť a pozitívny rozvoj spoločnosti prostredníctvom vzdelávacích a kultúrnych programov. Jadranka pomáha

pri vytváraní miestnych kontaktných centier nadácie a organizuje pre ľudí školenia, ktoré im majú pomôcť zaistiť si živobytie. Účastníci sa v malých skupinkách učia, ako predávať med alebo vankúše parfumované levandulou, vymieňajú si rady a postupy, ako prežiť v prostredí, v ktorom sú ženy aj po vojne prehliadané. Predovšetkým rómske ženy. Práve stretnutie s týmto druhom utrpenia viedlo Jadranku k tomu, aby sa pripojila ku CARE, inej mimovládnej organizácii, ktorá sa plne venuje pomoci ženám vystaveným diskriminácii.

CURE a CARE; Jadrankina existencia je spätá s týmito dvoma organizáciami, ktoré vedie, a to najmä v Bosne a Hercegovine, Srbsku a Čiernej Hore. Aktivistka na 100 %, 24 hodín denne. Bez osobného života, bez súkromia. Popri aktivitách priamo v teréne, školeniach, vypracúvaní projektov či zmlúv na získanie pomoci najmä od Európskej únie jej nezostáva čas na nič iné. „Mamu nikdy nevidíme,“ prezrádza jeden z jej synov. Je neustále na cestách, vedie semináre. „Toto je jej život,“ zdôrazňuje Bieke Depoorterová. „Je to to jediné, na čom záleží. Ľudí, ktorým pomáha, nechce volať, príjemcami. Väčšina z nich sa nakoniec stane jej priateľmi.“ Mohli by sme povedať jej druhou rodinou, ak nie jej skutočnou rodinou. „Spolu sme odišli zo Sarajeva a vydali sme sa na cestu po viacerých okolitých dedinách,“ dodáva fotoreportérka. „Bolo to pre Jadranku veľmi dôležité. Chcela, aby som ju fotografovala na tých miestach. Každý rok na konci júla navštívi s viacerými členmi nadácie CURE a Women in Black aj Srebrenicu a tamojší pamätník obe-

Jadranka na návšteve u Lejly Omerovićovej, ktorá žije v odľahlej dedine pri Vareši. V roku 2014 bol Lejlin dom sčasti zničený povodňami. Nadácia CURE jej pomohla a vyzbierala peniaze na opravu domu, stále však chýbajú prostriedky na začatie prác.

tiam. Stoj čo stoj chce udržiavať spomienku na napáchané zverstvá.“ Jadranka vážne prikyvuje: „Chcela som Bieke ukázať tieto miesta. Niektorí ľudia, ktorých poznám, stratili celú rodinu. Jeden z mojich priateľov tu prišiel o päťdesiatšesť príbuzných.“ Práve vďaka iniciatíve žien, ako je Jadranka, bol v roku 2002 – sedem rokov po masakri – slávnostne odhalený pamätník Srebrenica-Potočari. „Snažíme sa presvedčiť vládu, aby budovala pamätné miesta. Takisto pomáhame izolovaným a vo vojne ovdoveným ženám pri obrane ich práv. A, samozrejme, hľadáme telá zmiznutých osôb. Na pamätníku v Srebrenici-Potočari je

na zozname obetí 8 372 mien, ale nájdené a identifikované boli telesné pozostatky iba 6 800 osôb. Vdovy a matky čakajú na to, aby mohli skutočne oplakať svojich nezvestných blízkych. Aj po všetkých tých rokoch je situácia naďalej veľmi bolestivá. Ako sa dá opäť začať žiť normálny život, keď všetci títo mŕtvi stále neboli nájdení?“

Pre Bieke Depoorterovú nebola táto reportáž jednoduchá. Obdivuje Jadranku a hlboko si ju váži, jej neutíchajúce nasadenie, skalopecný feminizmus a jej húževnatosť, akou chce ženám vrátiť silu, umožniť im vziať osud

do vlastných rúk, byť samostatnými a v plnej miere využívať svoje práva. Fotografka sa však musela prispôbiť tomu, čo jej Jadranka chcela ukázať. Kamkoľvek cestuje, či sú to Spojené štáty alebo Egypt v čase revolúcie, Bieke sa snaží vybudovať si s ľuďmi, ktorí sa majú postaviť pred jej objektív, blízky vzťah. Pre Bieke je fotografia rozhovorom. „Vzťah s ľuďmi je kľúčový,” vraví Bieke. „Často si neželajú, aby som ich fotografovala. V Bosne som

sa snažila vysvetliť Jadranke štýl mojej práce, pretože sa obávala, že ukážem chudobu ich príbytkov. Poslednú noc som mala voľnú ruku. A tak mi to vyhovuje najviac. Sadnúť si na posteľ u ľudí, ktorí ma prijali u seba doma. Byť s rodinou sama. Vybudovať atmosféru dôvery, ktorá vedie k dôvernosti.”

Fotografiám Bieke nechýba ľudskosť. Lejla žije osamelá v jednej dedine. Počas vojny

ju znásilnili, manžel ju bil, rodina ju opustila; jej život je skúškou. „Jej odvaha jej dala silu, aby dnes bola šťastná“, zdôrazňuje Jadranka, láskyplne sa vyjadrujúc o mladej žene. Prostredníctvom CURE jej poskytla nevyhnutnú pomoc v podobe šijacieho stroja, vďaka ktorému môže vyrábať a predávať vlastné remeselné výrobky. V roku 2014 bol Lejlin dom zaplavený. Jadrankina mimovládna organizácia jej opäť prišla na pomoc, aby ju ochránila pred neistotou, ktorá jej neustále hrozí. Toto je každodenný život tejto neúnavnej ženy. Bez ohľadu na to, či je v Sarajeve, Čiernej Hore

alebo Srbsku, venuje sa pomoci rómskym ženám v rámci CARE. O 17. hodine sa končí jej prvý deň, aby pokračovala v práci pre CURE. „Do dnešného dňa sme poskytli pomoc 15 000 rómskym a rumunským ženám. Umožnili sme im návštevu lekára, absolvovanie mamografických vyšetrení. Zbierame prostriedky na financovanie škôl, na pomoc najchudobnejším, aby si mohli udržať svoje príbytky.“ Pokiaľ jej to len sily umožnia, hodlá pokračovať v nezmenenom tempe. „Byť aktivistkou a starať sa o druhých je to, čo mi umožnilo prežiť,“ uzatvára Jadranka.

Nasledujúca dvojstrana: Bosna a Hercegovina, Visoko.
*Dom Mirsady Bešićovej je jediným domom v oblasti s tečúcou vodou.
Jej susedia sem chodia po vodu.*

Bosna a Hercegovina, Visoko.
Harun s kravou Bešićovcov.

Bosna a Hercegovina, Vareš.
Lejla Omerovićová a jej rodina na poli.

Bosna a Hercegovina, Sokolac.
Jadranka v rozhovore s mladou feministkou Jovanou Boljanićovou a jej otcom Bogdanom. Jovana a Jadranka sa stretli na jednom zo seminárov, ktoré Jadranka vedie. Jovana založila aktivistickú organizáciu Art Queer. Jovinin otec a brat boli spočiatku proti tomu, aby sa angažovala, a Jovana mohla chodiť na stretnutia len tajne. V súčasnosti ju jej otec podporuje viac a prvýkrát dovolil Jadranke, aby ich navštívila.

Nasledujúca dvojstrana: Bosna a Hercegovina, Sokolac.

Jovana Boljanićová vo svojej izbe, kde sa cíti najviac sama sebou. Má tu rôzne veci, napríklad vlajku s dúhovými farbami, ktorú napriek všetkému skrýva pred svojím bratom a otcom.

Predchádzajúca dvojstrana: Bosna a Hercegovina, Sokolac.

Jovana má oblečenú červenú zásteru ako spomienku na seminár, ktorý viedla Jadranka a na ktorom sa pred siedmimi rokmi zúčastnila. Odvtedy zostali v kontakte. Mesto, z ktorého Jovana pochádza, je veľmi konzervatívne; hovorí, že bola prvým dievčaťom, ktoré nosilo rifle.

Hore: Bosna a Hercegovina, Sarajevo. Asja, Jadrankina asistentka.

Bosna a Hercegovina.
Jadranka na ceste k pamätníku v Srebrenici.

Nasledujúca dvojstrana: Bosna a Hercegovina,
Srebrenica.

*Jadranka spoločne s členmi nadácie CURE
a organizácie Women in Black každý rok
navštevujú pamätník v Srebrenici-Potočari, aby si
pripomenuli genocídu.*

Bosna a Hercegovina.
*Jadranka na cestách po Bosne, Srbsku a Čiernej
Hore, kde vedie semináre.*

Bosna a Hercegovina, Sarajevo.
Jadranka v rozhovore s Majkou Mejrou („mama Mejra“). Mejra stratila vo vojne dve deti a manžela. Jej rodina bola uväznená a neskôr v roku 1998 popravená. Roky sa snažila nájsť ich telá. Dnes pomáha iným rodinám, ktoré hľadajú nezvestných príbuzných.

Dve nasledujúce dvojstrany: Bosna a Hercegovina, Kakanj.
V dome Nuny Zeminy Vehabovičovej. Nuna spustila spolu s ďalšou priateľkou projekt s názvom „Center for Mother Hope“, v súčasnosti ho vedie už len sama. Takisto je členkou miestnej samosprávy a bojuje za ochranu Rómov v Kakanji. V jednej štvrti mesta ich žije spolu vyše 2 600.

Hore, pravá strana, hore a nasledujúca
dvojstrana: Bosna a Hercegovina, Kakanj.
V dome Nuny Zeminy Vehabovićovej.

Hore: Bosna a Hercegovina, Sarajevo.
V domej jednej rómskej rodiny.

Nasledující dvojstrana: Bosna a Hercegovina, Sarajevo.
Jadranka doma.

Obrancovia ľudských práv

Éric Fottorino

Ľudské práva. Dve slovíčka, ktoré prešli dlhú cestu. Dve obyčajné slovíčka, ktoré majú bez zbraní zabrániť tomu, aby sa človek voči inému človeku stal šelmou. Koľko ideálov a zápasov sa za nimi skrýva, koľko zmučených tvárí, vymazaných zo sveta živých, koľko chárt, uznesení, protokolov a dohôd, dohovorov a petícií, koľko nádejí a bojov proti svojvôli, koľko miest na tejto planéte, v ktorých sila práva nakoniec zvíťazí nad právom – či bezprávím – silnejšieho?

Vždy ide o neisté víťazstvá, ktoré – na to netreba zabúdať – sa nikdy nevyhnú veľkolepým vyhláseniam typu „už nikdy viac“, ktoré nemajú dlhé trvanie. Ani najslávnostnejšie texty zaväzujúce národy sveta nezabránili tomu, aby sme v 20. storočí boli svedkami opakovaných genocíd, hoci vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv z decembra 1948 sa už v preambule jednoznačne uvádza: „pretože výsledkom neuznávania ľudských práv a pohrdania s nimi boli barbarské činy uráža-

júce svedomie ľudstva a pretože za najvyšší cieľ prostého ľudu bolo vyhlásené vybudovanie sveta, v ktorom ľudia budú užívať slobodu prejavu, presvedčenia a kde budú pozbavení strachu a biedy“. Z toho vyplýva článok 1 tohto textu nesúci pečať Eleanor Rooseveltovej a francúzskeho právnik Reného Cassina: „Všetci ľudia sa rodia slobodní a rovní v dôstojnosti i právach.“ Po holokauste prišlo masové zabíjanie v Kambodži páchané Polom Potom a Červenými Kmérmi, genocída v Rwande či vraždenie bosnianskeho ľudu srbskými vojakmi v Srebrenici. Masakre v Latinskej Amerike, Dárfúre, Konžskej republike, Iraku, Jemene a Sýrii – a tento zoznam by mohol pokračovať – priniesli ďalšie pošliapavanie základných ľudských práv, ktoré však medzinárodné spoločenstvo naďalej stojí čo stojí vyhlasuje za univerzálne, nescudziteľné a nedeliteľné.

Ak by sme mali zostaviť zoznam najzávažnejších prečinov, ktorých sa dopustili ľudia jeden

Predchádzajúca dvojstrana:

Moises Saman. Líbya, Az-Záwija. 2011.

Stúpenec Kaddáfího s fotografiou diktátora.

Dole:

Larry Towell. Palestínske územia, Gaza. 1993.

Deti hrajúce sa s umelohmotnými pištoľami.

voči druhému, obsahoval by minimálne tri kategórie utláčania obrovských rozmerov, ktoré existovali súbežne po skončení druhej svetovej vojny. Najskôr to bol totalitný a imperialistický štátny komunizmus so sovietskymi gulagmi a väzňami, potlačenie povstanií v satelitných krajinách bývalého ZSSR zásahom z Moskvy – v Budapešti v roku 1956 a v Prahe v roku 1968 – alebo čínska kultúrna revolúcia s miliónom obetí v rokoch 1966 – 1968, pričom nesmieme zabúdať ani na potlačenie študentských protestov na námestí Tchien-an-men a masové zabíjanie mierumilovných Tibetanov. Potom prišli koloniálne vojny, ktoré znamenali hromadnú likvidáciu civilného obyvateľstva od Vietnamu po africký kontinent, z detí urobili náplne do diel a zo žien sexuálne objekty a milióny civilistov prinútili k úteku do exilu. Samozrejme, vojna vo Vietname, ale aj vojna v Alžírsku boli v tom čase považované za číre nepokoje. A napokon treba spomenúť diktatúry v Latinskej Amerike: od Vargasovej v Brazílii cez vojenskú juntú generála Videlu v Argentíne až po Pinochetovu diktatúru v Čile. V 70. rokoch boli tieto režimy synonymom toho najhrubšieho pošliapavania ľudských práv. Kto by zabudol na mladých prívržencov opozície vyhadzovaných z helikoptér do mora či na vytrvalý boj Matiek z májového námestia, ktoré vojaci prezývali „bláznivé ženské z májového námestia“, za nájdenie svojich detí unesených počas tzv. argentínskej dlhej noci? Za ich odvahu im bola v roku 1992 udeľená Sacharovova cena, ktorej tridsiate výročie oslavujeme tento rok.

Alex Webb
Nikaragua, Puerto Cabezas. 1992.
Dieťa patriace k menšine Mosquitov.

Stačí pohľad na zoznam mien držiteľov tejto ceny a uvedomíme si, že boj za dodržiavanie ľudských práv prebieha na všetkých frontoch: rešpektovanie demokracie, zaručenie slobody myslenia, boj proti mučeniu a všetkým formám diskriminácie, odsúdenie svojvoľného odoberania slobody z náboženských, rasových či politických dôvodov alebo z dôvodu sexuálnej orientácie. Toto prestížne vyznamenanie, ktoré bolo po prvýkrát udelené v roku 1988 Nelsonovi Mandelovi a Anatolijovi Marčenkovi (*in memoriam*), neodzrkadľuje iba vôľu Európskeho parlamentu obraňovať základné práva. Jeho účelom je takisto podporovať mužov a ženy, ktorí pri presadzovaní slobôd vo svojej krajine podstupujú obrovské riziká. Postaviť ich do svetla reflektorov často znamená aj vôľu chrániť ich pred nepriateľmi a vyjadriť im hlasnú podporu. Ved' obrana slobôd a demokracie je takmer vo všetkých zemepisných šírkach nebezpečnou činnosťou, za ktorú mnohí aktivisti zaplatia životom. Medzi laureátmi Sacharovovej ceny nájdeme kedysi anonymných hrdinov, ktorí sa stali hovorcami svojho boja. Patrí k nim doktor Denis Mukwege, záchranca mnohých surovo zmrzačených žien v Konžskej demokratickej republike, mladá Pakistanka Malála Júsafzajová či dve mladé iracké jezidky Nádja Murádová a Lamjá' Hadží Bašárová, ktoré predtým, ako začali bojovať proti obchodovaniu so ženami, unikli najväčším hrôzám páchaným Islamským štátom. Matky, umelci, ilustrátor,

aktivisti bojujúci v teréne proti mučeniu alebo za mier, zástupcovia etnických menšín, ako aj Organizácia Spojených národov – Sacharovova cena je od svojho vzniku dôkazom rozmanitosti a odvahy: udeľuje sa ako vyznamenanie ľudskosti tým, ktorí bojujú proti neľudskosti.

Od začiatku tohto storočia neexistuje významné protestné hnutie, ktoré by nevzniklo v dôsledku porušovania ľudských práv a ľudskej dôstojnosti. Arabské revolúcie by možno neboli vypukli, keby sa mladý podomový obchodník Muhammad al-Bú'azíz 17. decembra 2010 v tuniskom Sídí Búzajd nebol upálil na znamenie beznádeje a protestu voči nespravodlivému systému, ktorý zaviedol Bin Alí a jeho klan. Bez svojej káry a váhy nebol ničím. Konflikt v Sýrii je zase hlboko zakorenený v trápení trinásťročných detí, ktoré na damaské múry písali „Preč s Baššárom!“ Sýrsky prezident reagoval ďalším vraždením vlastného ľudu, pričom opakovane siahol po chemických zbraniach so sarínovým plynom a zabil pritom tisíce nevinných: v roku 2013 v Ghúte a o štyri roky neskôr v Chán Šajchúne na severozápade krajiny. Utrpenie mesta Aleppo na konci roku 2016 bolo dôkazom – akoby bol nejaký dôkaz vôbec potrebný – útoku na ľudskosť zo strany vládných síl a za spoluúčasti Ruska. Spomedzi tisícov obrazov tejto katastrofy utkvela svetovej verejnosti v pamäti spomienka na „bieleho klauna z Aleppa“, ktorý za padania bômb zabával deti, aby sa napokon sám stal obeťou leteckého útoku „na jednom z najtemnejších

Nasledujúca dvojstrana: **Hiroji Kubota**
Severná Kórea, Čchongdžin. 1986.
Obrovský portrét prezidenta Kim Ir-sena pri vchode do hutníckeho komplexu Kim Čäk.

a najnebezpečnejších miest na svete“, ako sa vyjadril jeho brat počas pohrebu. Naša cesta sa zatiaľ neskončila. Konžská demokratická republika je pravidelne dejiskom krviprelievania, ktoré páchajú milície a armáda v atmosfére chaosu a úplnej beztretnosti. Útoky, násilnosti, únosy, vysídľovanie – nie je možné spočítať prípady porušovania ľudských práv v afrických krajinách, v ktorých sú ozbrojené konflikty už dlhé roky súčasťou každodenného života: od Nigérie po Kamerun pod agresiou skupiny Boko Haram alebo od Mali po Somálsko, Sudán a Čad. Takisto nezabúdajme, že vo východnej časti Konga, v oblasti Veľkých jazier, prišlo od druhej svetovej vojny o život viac než šesť miliónov ľudí, v dôsledku čoho patrí tento región k najkrvavejším regiónom v moderných dejinách.

Pokiaľ ide o Latinskú Ameriku, naďalej je jedným z tých miest na svete, kde má ľudský život nízku hodnotu. „Tzv. ‚severný trojuholník‘ Strednej Ameriky – Guatemala, Salvádor a Honduras – patril v roku 2016 k najnásilnejším regiónom na svete,“ upozorňuje vo svojej poslednej správe Amnesty International. „Počet vrážd tam bol vyšší než vo väčšine konfliktných zón vo svete. Počet vrážd v Salvádore – 108 vrážd na 100 000 obyvateľov – je jeden z najvyšších na svete.“ Zatiaľ čo v Kolumbii došlo k zlepšeniu situácie po tom, ako sa dosiahla dohoda medzi vládou a partizánmi gerily z Revolučných ozbrojených síl Kolumbie (FARC), čo je dôkazom, že zmierenie medzi stranami, ktoré boli nepriateľmi 50 rokov, je vždy možné, Venezuela za diktatúry

prezidenta Nicolása Madura padá na samé dno na pozadí hospodárskej krízy, umlčovania demokratických inštitúcií a útlaku oponentov.

Ak by sme chceli zoznam nedávnych prípadov zjavného porušovania ľudských práv rozvinúť v plnom rozsahu, museli by sme ho ešte doplniť o menej známy osud Hmongov v Laose či menšín v Turkménsku, krajine úplne uzavretej akémukoľvek vyšetrovaniu v oblasti slobôd. A napokon, ako je dobre známe, Stredozemné more sa stalo pohrebiskom migrantov prichádzajúcich z Líbye, Sýrie, Jemenu, Sudánu či Mali – a východisko z tejto katastrofálnej situácie je v nedohľadne. Nezabúdajme ani na prípady porušovania ľudských práv, ktoré unikajú pozornosti médií, ani na tých obrancov slobôd, ktorých si informačná spoločnosť ani nevšímne.

Je tento nekonečný zoznam utrpenia a prehlier znamením, že základné práva sú neustále oslabované? Situácia nie je taká jednoduchá, a teda ani taká pochmúrna. O čom hovoríme? Bývalý francúzsky veľvyslanec pre ľudské práva François Zimeray sformuloval jasnú a trpezlivú definíciu tohto pojmu: „Ľudské práva,“ píše, „nie sú otázkou morálky, ba ani hodnôt. Nedodržiavame ich kvôli symbolom a už vôbec nie preto, že nás niečo rozhorčilo. Ide o práva, ktoré sú výsledkom politických kompromisov, a sú teda nedokonalé. Práva, ktoré existujú alebo neexistujú, sa uplatňujú, alebo sa porušujú. Právo byť mučený, právo na spravodlivý proces, právo na rovnosť medzi mužmi a ženami, právo detí na

Christopher Anderson
Čile, Santiago. 1995.
*Vojenská prehliadka na počesť Augusta Pinocheta
pred prezidentským palácom.*

detstvo. Všetky prispievajú k rešpektovaniu ľudskej dôstojnosti; práve tento ich účel im dáva morálnu silu.“ (Zimeray, F., *J'ai vu partout le même visage. Un ambassadeur face à la barbarie du monde*, Plon, Paríž, 2016).

Podľa tejto vízie sa pokrok v oblasti ľudských práv nezastavil od Norimberského procesu (1945 – 1946), počas ktorého boli súdení hlavní nacistickí vodcovia, až po založenie Medzinárodného trestného súdu v roku 2002, ktorý predstavuje vrchol konceptu univerzálnosti. Niežeby toto polstoročie nepoznalo krviprelievania, ako sme mali možnosť vidieť. Odvtedy, ako bola v roku 1948 prijatá všeobecná deklarácia, ktorá obsahovala 30 článkov, ale neobsahovala ani zmienku o podmienkach detí, boli práva neustále rozširované. V priebehu ďalších rokov sme boli svedkami vytvorenia nových foriem ochrany utečencov a osôb bez štátnej príslušnosti, žien a detí. Na úrovni Organizácie Spojených národov, Rady Európy a ďalších mnohostranných fór sa ustanovili hospodárske, sociálne a kultúrne práva a podrobne sa rozpracoval a posilnil boj proti diskriminácii. Pokiaľ ide o Medzinárodný trestný súd, treba uznať pokrok, ktorým je vytvorenie orgánu na prevenciu potenciálneho násillia, na rozdiel od iných špeciálnych súdov, napríklad pre Rwandu a bývalú Juhosláviu, ktoré vznikli až dodatočne po tragických udalostiach v týchto

krajinách, čo je prístup, ktorý je v rozpore so samotným pojmom práva.

Pokiaľ ide o ďalšie nedávne úspechy, treba spomenúť aj prijatie práva na intervenciu v rokoch 2004 – 2005, ktoré medzinárodné právo výslovne uznáva pod označením „zodpovednosť za ochranu“. Tento výrazný pokrok však zaznamenal oslabenie po medzinárodnej intervencii v Líbyi. Západné sily prekročili právny mandát, ktorý im bol udelený, a vyvolali násilnú zmenu režimu. Ak už aj bol zásah v krajine nevyhnutný, nie je jasné, či právo na intervenciu vyviazne z líbyjského dobrodružstva bez ujmy.

Okrem neustáleho porušovania ľudských práv autoritárskymi režimami je tak drahocenná koncepcia ľudských práv v súčasnosti vystavená obrovskému riziku, ktorým je spochybňovanie zásady univerzálnosti. Mnohé krajiny ázijského kontinentu, arabského sveta, ale aj Spojené štáty sa usilujú obmedziť dosah ľudských práv z dôvodu kultúrnych rozdielov a mimoriadnych okolností, ktoré sú podľa nich dôvodom na úpravu – ak už nie odmietnutie – týchto práv v mene diskutabilných odlišností. Pojem „ázijské hodnoty“ predstavil bývalý malajský premiér Mahathir bin Mohamad a v súčasnosti ho uplatňujú čínske orgány tvrdiac, že tieto odlišnosti sú nadradené medzinárodným normám. „V mene týchto zvláštností,“ ako ďalej napísal François Zimeray, „sú občianske a politické slobody menej dôležité ako sloboda vyrábať, spotrebúvať a poslúchať.“ Inými slovami, existujú ľudské práva a ľudské práva, mera-

Predchádzajúca dvojstrana:
Thomas Dworzak. Rusko, Groznyj. 2002
Dievča s balónmi. Za ňou skaza spôsobená dvoma vojnami v Čečensku.

nie dvojakým metrom, súťaž noriem, v rámci ktorej majú prednosť vnútroštátne pravidlá z dôvodu tradície, zvyklostí a vlastných záujmov. Tú istú vôľu obmedzovať zásadu univerzálnosti práv badať aj u vodcov v moslimských krajinách Organizácie islamskej konferencie (OIC). Z Islamskej charty ľudských práv, ktorá bola zverejnená v roku 1990, vyplýva, že nositelia týchto práv si nie sú rovní v závislosti od toho, či ide o muža alebo o ženu. Tieto pokusy však nie sú vlastné iba autokratickým režimom. Spojené štáty Georgea W. Busha pred Spojenými štátmi Donalda Trumpa od základných práv síce neupustili, oslabili ich však svojím konaním, ktoré považovali za odôvodnené z hľadiska vyšších záujmov. Mučenie, ktorého sa dopúšťala americká armáda v Iraku, alebo odobranie slobôd vo väznici v Guantáname sú jasným dôkazom tohto relativizmu. Môžeme však v mene jedného práva obetovať druhé?

Navyše koncepciu univerzálnosti spochybňujú tri africké krajiny – Južná Afrika, Gambia a Burundi –, ktoré oznámili svoj zámer odísť z Medzinárodného trestného súdu (alebo presnejšie odstúpiť od Rímskeho štatútu) pod zámienkou, že súd v Haagu sa prednostne zameriava na afrických vodcov. Neodôvodnené tvrdenie, ktoré poukazuje predovšetkým na beztrestnosť, ktorú mnohí

z nich využívali dlhé desaťročia. „Africká únia neprestala vyzývať štáty, aby ignorovali svoju medzinárodnú povinnosť zatknúť sudánskeho prezidenta Umara al-Bašíra, ktorého Medzinárodný trestný súd vyšetroje za genocídu,“ uviedla Amnesty International. „V máji 2016 ho Uganda nezatkla, aby ho odovzdala Medzinárodnému trestnému súdu, čím nesplnila svoju povinnosť voči stovkám tisícom ľudí zabitých alebo vysídlených počas konfliktu v Dárfúre.“

Tento obrat ukazuje, že univerzálne ľudské práva musia v súčasnosti bojovať o svoje teritórium s čoraz silnejšími protivníkmi, ktorými sú zvrchovanosť spoločenstiev a vedomie identity. Existuje veľké riziko, že v mene takýchto reštriktívnych prístupov už nezostane miesto pre jednotlivca, že sa zabudne na práva priznané každému človeku jednoducho preto, že žije a je občanom sveta, plnohodnotným členom ľudského spoločenstva. Tento boj však nie je prehratý. Je to nepretržitý zápas, ktorí vedú všetci tí, ktorí tam, kde žijú alebo trpia, prispievajú svojím dielom k spoločnej veci. Názorným príkladom je tridsať držiteľov Sacharovovej ceny, ktorí už tridsať rokov otvárajú dvere nádeje a zabraňujú tomu, aby sa zavreli. Obraňovať ľudské práva najskôr znamená chrániť ich obrancov.

Sacharovova cena

Sacharovova cena za slobodu myslenia je najvyšším ocenením, ktoré Európska únia udeľuje za prácu v oblasti boja za ľudské práva, pričom po prvýkrát ju v roku 1988 udelila Nelsonovi Mandelovi a Anatolijovi Marčenkovi. Je vyjadrením uznania jednotlivcom, skupinám a organizáciám, ktoré významnou mierou prispeli k ochrane slobody myslenia. Európska únia touto cenou a prostredníctvom jej pridruženej siete podporuje laureátov, ktorí to posilňuje a podnecuje v boji za ich vec.

Ocenenie doteraz získali disidenti, politickí vodcovia, novinári, právnici, aktivisti občianskej spoločnosti, spisovatelia, matky, manželky, vedúci predstavitelia menšín, skupina aktivistov vystupujúcich proti terorizmu, mieroví aktivisti, aktivista zasadzujúci sa proti mučeniu, karikaturista, dlhodobo zadržaný väzni svedomia, režisér, OSN ako orgán, a dokonca aj dieťa bojujúce za právo na vzdelanie. Propaguje najmä slobodu prejavu, práva menšín, dodržiavanie medzinárodného práva,

rozvoj demokracie a uplatňovanie zásad právneho štátu.

Európsky parlament udeľuje Sacharovovu cenu spolu s finančnou odmenou vo výške 50 000 EUR koncom každého roka na plenárnej schôdzi v Štrasburgu. Kandidátov môžu navrhovať politické skupiny alebo aj jednotliví poslanci Európskeho parlamentu, pričom podmienkou je, aby každý kandidát získal podporu aspoň 40 poslancov. Kandidátov predstavia na spoločnej schôdzi Výboru pre zahraničné veci, Výboru pre rozvoj a Podvýboru pre ľudské práva a členovia týchto výborov v plnom zložení hlasovaním vyberú do užšieho výberu troch kandidátov. Konečného víťaza alebo konečných víťazov Sacharovovej ceny vyberá Konferencia predsedov, orgán Európskeho parlamentu na čele s predsedom, ktorá sa skladá z vedúcich predstaviteľov všetkých politických skupín zastúpených v Parlamente, vďaka čomu je výber laureátov skutočne európskou voľbou.

Laureáti Sacharovovej ceny

2017	Demokratická opozícia vo Venezuele	2004	Bieloruské združenie novinárov
2016	Nádja Murád a Lamjá´ Hadží Bašár	2003	Generálny tajomník OSN Kofi Annan a všetci pracovníci OSN
2015	Ráif Badawí	2002	Oswaldo José Payá Sardiñas
2014	Denis Mukwege	2001	Izzat Ghazzáwí, Nurit Peled-Elchanaan, Dom Zacarias Kamwenho
2013	Malála Júsafzaj	2000	<i>¡BASTA YA!</i>
2012	Nasrín Sutúde a Džaafer Panáhí	1999	Xanana Gusmão
2011	Arabská jar (Muhammad Búazízí, Alí Farzát, Asmá Mahfúz, Ahmad As-Sanúsí a Razán Zajtúna)	1998	Ibrahim Rugova
2010	Guillermo Fariñas	1997	Salíma Ghazálí
2009	Memorial (Oleg Orlov, Sergej Kovaľov a Ľudmila Alexejevová v mene organizácie Memorial a ďalší obhajcovia ľudských práv v Rusku)	1996	Wei Ťing-šeng
2008	Chu Ťia	1995	Leyla Zana
2007	Sálih Mahmúd Muhammad Usmán	1994	Taslíma Nasrin
2006	Alexander Milinkievič	1993	<i>Oslobodenje</i>
2005	Ženy v bielom, Hauwa Ibrahim, Reportéri bez hraníc	1992	<i>Las Madres de Plaza de Mayo</i>
		1991	Adem Demaçi
		1990	Aun Schan Su Ťij
		1989	Alexander Dubček
		1988	Nelson Rolihlahla Mandela, Anatolij Marčenko (in memoriam)

Úloha Európskeho parlamentu

Podľa prieskumov sa občania EÚ domnievajú, že ľudské práva predstavujú hodnotu, ktorú by mal Európsky parlament prednostne chrániť. Ľudské práva sú zakotvené v zmluvách Európskej únie a Charte základných práv, ako aj v politikách vonkajších vzťahov EÚ vrátane akčného plánu EÚ pre ľudské práva a demokraciu na roky 2015 – 2020. V rámci vzťahov s tretími krajinami je Únia povinná vyvíjať činnosť v záujme demokracie, právneho štátu, univerzálnosti a nedeliteľnosti ľudských práv a základných slobôd, zachovávanie ľudskej dôstojnosti, zásad rovnosti a solidarity a dodržiavania zásad Charty Organizácie Spojených národov a medzinárodného práva. Európsky parlament je kľúčovým aktérom pri obrane a podpore demokracie, slobody prejavu, spravodlivých volieb a všeobecných ľudských práv.

Európsky parlament nielen každoročne udeľuje Sacharovovu cenu, ale zasadzuje sa aj za ľudské práva a obhajuje ich prijímaním uznesení o naliehavých otázkach v oblasti ľudských práv, zverejňovaním výročnej správy o stave ľudských práv a demokracie vo svete a tvorbou politiky Európskej únie v tejto oblasti, podporou parlamentného dialógu a diplomatických vzťahov s partnermi a úradmi tretích krajín, vypočutiami v parlamentných výboroch o otázkach ľudských práv a účasťou na volebných pozorovacích misiách na celom svete, spoločnými opatreniami Siete laureátov Sacharovovej ceny, Sacharovovho štipendia pre obhajcov ľudských práv v spolupráci s národnými parlamentmi a občianskou spoločnosťou.

V naliehavých uzneseniach na tému ľudských práv, ktoré Parlament prijíma na každej plenárnej schôdzi v Štrasburgu, upriamuje pozornosť na porušovanie ľudských práv na celom svete a prijíma k nemu stanovisko. Takisto opakovane zdôrazňuje svoj jednoznačný postoj, čo sa týka prevencie mučenia a odporu proti trestu smrti, ochrany obhajcov ľudských práv, predchádzania konfliktom, práv žien a detí, ochrany menšín a práv pôvodného obyvateľstva a osôb so zdravotným postihnutím na celom svete. Uznesenia Európskeho parlamentu často slúžia ako základ opatrení Rady ministrov Európskej únie, Európskej komisie a Európskej služby pre vonkajšiu činnosť a niekedy majú priamy vplyv na opatrenia príslušných vlád.

Európsky parlament dohliada na vonkajšie vzťahy EÚ, pretože na základe svojich legislatívnych právomocí môže zablokovať uzatvorenie dohôd EÚ s tretími krajinami v prípade vážneho porušovania ľudských práv a demokratických zásad. Parlament trvá na prísnom dodržiavaní doložiek o ľudských právach, ktoré sa do týchto dohôd systematicky zapracúvajú. Parlament v apríli 2011 vyzval EÚ, aby prerušila rokovania o dohode o pridružení medzi EÚ a Sýriou, a v septembri 2011 bola čiastočne pozastavená dohoda o spolupráci medzi EÚ a Sýriou, „kým sýrske orgány neprestanú systematicky porušovať ľudské práva“.

Cieľom právnych predpisov EÚ v oblasti spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky a politiky rozvojovej spolupráce je „rozvíjať

a upevňovať demokraciu a zásady právneho štátu a rešpektovať ľudské práva a základné slobody“. Tento cieľ bol výslovne zapracovaný najmä vďaka Európskemu parlamentu. Parlament každoročne prijíma vlastnú správu o výročnej správe o hlavných aspektoch a základných možnostiach spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (SZBP) EÚ, ktorú Európskemu parlamentu predkladá podpredsedníčka Komisie a vysoká predstaviteľka Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku.

Orgánom zodpovedným najmä za parlamentnú činnosť v oblasti ľudských práv je Podvýbor pre ľudské práva (DROI), ktorý slúži poslancom EP, medzinárodným predstaviteľom, expertom a predstaviteľom občianskej spoločnosti ako pravidelné fórum na navrhovanie a hodnotenie činnosti EÚ, ako aj medzinárodnej činnosti v tejto oblasti. Podvýbor DROI sa na podobných diskusiách tiež pravidelne zúčastňuje s inými výbormi EP alebo ich na tieto diskusie pozýva. Jeho správy a uznesenia prijíma Výbor pre zahraničné veci. Vo Výbore pre rozvoj sa takisto konajú pravidelné diskusie o ľudských právach v rozvojových krajinách. Delegácie výborov sa zaoberajú otázkami ľudských práv počas návštev rozličných krajín.

Parlament takisto posilnil svoju úlohu v oblasti ochrany ľudských práv podporovaním parlamentnej demokracie a parlamentného politického dialógu, organizovaním vypočutí predstaviteľov občianskej spoločnosti z tretích krajín v stálych delegáciách a vysielaním delegácií ad hoc, ktoré majú posudzovať dodržiavanie ľudských práv priamo na

mieste. Hlavnými fórami pre politický dialóg medzi Európskym parlamentom a poslancami tretích krajín sú: Spoločné parlamentné zhromaždenie AKT – EÚ, Parlamentné zhromaždenie Únie pre Stredozemie, Európsko-latinskoamerické parlamentné zhromaždenie a Parlamentné zhromaždenie EÚ a východo-európskych partnerov Euronest.

Európsky parlament uplatnil svoje rozpočtové právomoci na výrazné zvýšenie zdrojov vyčlenených na programy týkajúce sa demokracie a ľudských práv a dosiahol úspech v boji za zachovanie európskeho nástroja pre demokraciu a ľudské práva (EIDHR), ktorý je hlavným nástrojom financovania a politiky na podporu občianskej spoločnosti a obhajcov ľudských práv, najmä tých, ktorým hrozí smrť.

Okrem činnosti v oblasti ľudských práv Európsky parlament podporuje slobodné a spravodlivé voľby v krajinách mimo EÚ, pretože sú nevyhnutné na nastolenie demokracie, zabezpečenie legitímnosti a posilnenie dôvery verejnosti v inštitúcie. Poslanci Európskeho parlamentu pravidelne vedú volebné pozorovateľské misie EÚ alebo sa na nich zúčastňujú, s cieľom zaručiť riadne dodržiavanie práva ľudí vybrať si svojich vedúcich predstaviteľov.

Nasledujúca dvojstrana:
Nikos Economopoulos.
Turecko, Yozgat. 1990.
Politické zhromaždenie.

Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií
Európskej únie, 2017

Print

ISBN 978-92-846-1557-5

doi:10.2861/619434

QA-01-17-954-SK-C

PDF

ISBN 978-92-846-1575-9

doi:10.2861/360323

QA-01-17-954-SK-N

Viac doplňujúcich informácií je k dispozícii na
internetových stránkach:

europarl.europa.eu

europarl.europa.eu/sakharov

Úrad pre publikácie

